Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 14 ИЮЛЬ, 1988 ШУ. ★ № 84 (7587). ★ Мах 3 кеп.

ПЕРЕСТРОЙКА ВІАШКАУВЗ ВАЙ

М. С. Горбачева краковски лаьтта хинна вІашагІкхетараш

КРАКОВ, 12 июль. (ТАСС спец. корр.). Тахан къаьнарча Кракова безаме тІаийцар ПНР-е официальни доттагІлен визитагІа вена вола М. С. Горбачев.

Польше шоллагІа столица, польски паччахьалкхен, культура ага лоархІ цу мехка къулбехьарча йоккхача промышленни а Іилман а центрах. Кракова дІаьхий а снйлен а истори да. Кракова историе сийрдача оагІонех цаІ В. И. Ленина вахарца, балхаца бувзам болаш хилар. 1912—1914 шерашка Владимир Ильич цу городе, хІаьта иштта гарга ядача нах бахача пункташка Белый Дунайце, Поронине ваьха а ваьхав, болх а баьб. ХІанз укхаза ленински музеяш хьаяьй, цига хІара шера халкъа Польше ерригача миІингашкара, доазол дехьарча мехкашкара бІаьш эзараш нах ух.

...Моттигерча ханах 10 сахьати 35 миноти яьннай. Варшавера Балице яхача краковски аэродроме хьакхаьчача М. С. Горбачевнен цун сесаган накъабаьхкабар ПОРП ЦК Хьалхара секретарь, ПНР Паччахьалкхен совета Председатель В. Ярузельский ший сесагаца, ПОРП Краковски комитета хьалхара секретарь Ю. Гаевич, воеводски халкъа Совета председатель А. Козуб, Кракова Президент Т. Сальва, общественноста викалаш.

Мехка гІолла М. С. Горбачев накъавоаккхаш бар КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкащцарча гІулакхий министр Э. А. Шеварднадзе, КПСС ЦК секретарь В. А. Медведев, Белоруссе Компарте ЦК хьалхара секретарь Е. Е. Соколов, ПНР-ра СССР посол В. И. Бровиков. Польски оагІорахьара — Политбюро член, ПОРП ЦК секретарь Ю. Чирек, ПОРП ЦК Политбюро членалла кандидат М. Горывода, ПОРП ЦК секретариата член Б. Колодзейчик, ПОРП ЦК дунен халкъашта юкъерча отдела заведующи Э. Куча, ПНР кхыча мехкащцарча гІулакхий министр Т. Олеховский, СССР-ра ПНР посол В. Наторф.

Иштта, краковски лаьттара ленински оагІонех цаІ — Белый Дунаец. Ахархочун Скупень Тересай шин комнатеи уйчеи йола зІамига дахчан цІа 1913—1914 шерашка В. И. Ленина, Н. К. Крупскаяй вахара а балха а моттиг яр. Укхаза Владимир Ильич волча каст-каста ухар цун революционни къовсамах бола соратникаш, укхаза итташ ленински балхаш яздаьд. ЦІагІа-музее чуволача я хьаьший тІаэцара колоритни обряд: хоза догам даьча гата тІа йилла маьхха-тухи, ашараш лехкаш я гуральски музыкантий капелла.

М. С. Горбачевна яйзар цу дагалоацама ханара дерига хьал йоаккхонца юхахьаккхеллача ЦІен-музея экспозицеш. КПСС ЦК Генеральни секретара сийлен хьаьший книжка тІа йоазув дир.

Татр баьццара гувнашка гІолла массехк минута никъ бича автомашинай кортеж Поронине хьакхоач. Укхаза 1913 шера октябре В. И. Ленинца сайца хиннаб Поронински совещане доакъашхой — российски социал-демократараш. Цу событех йолча дагалоацама хьаяьча музея парке Ленина памятник — ленинградски болхлоша польски халкъа денна совгІат — оттадаьд. М. С. Горбачева цига венок йиллар.

* * *

Кремле хиннавеце Москва йовза йиш яц. Пражски града башняшка а дворецашка а хиннавеце Прага а кхетае хала да. Иштта ала йиш я Кракова исторически центрах — маьша мугІараш а легендарни Марнацки собора сийрдаьккха башняш а йолча цІихезача Керттерча рынка майдах. Цун звонницера хІара дийнахьа делкъа хана ек трубача сигнал — хейнал. Польше цунца шоай сахьаташ нийсду, москвичаша Спасски башнера курантий татаца нийсдеш санна.

Делкъел тІехьагІа улицаш, майдаш, къаьнара кварталаш хьалйизача Кракове бахача наха дІайха моаршал хоатт Поронинера къаьнарча городе кхаьчача М. С. Горбачевга.

Советски кулгалхочунга исторически майда тІа гІолла хьавоагІаш моаршал хаттар, дІа-хьа кулгаш телар, ловцаш дахар кхы тІа а дуккхача зиэаша хозду.

Гвоздикаши розаши, гладиолусаш а гербераш а — итташ дикагІдолча зиэай курсаш хьаьшийна совгІата лу къаьнарча Краковеча зиэаш леладеча мехкараша. Кхы Іаяха гІайгІа е а ягІац, цу вІашагІкхетаре зиэаш хІаранега дац, аьнна. Польски общественносто «Эггара вовзаш вола паччахьалкхен кулгалхо» аьнна дІакхайкаваьча трубача сигнал — хейнал. Польше цунца шоай сахьаташ нийсду, москвичаша Спасски башнера курантий татаца нийсдеш санна.

Делкъел тІехьагІа улицаш, майдаш, къаьнара кварталаш хьалйизача Кракове бахача наха дІайха моаршал хоатт Поронинера къаьнарча городе кхаьчача М. С. Горбачевга.

Советски кулгалхочунга исторически майда тІа гІолла хьавоагІаш моаршал хаттар, дІа-хьа кулгаш телар, ловцаш дахар кхы тІа а дуккхача зиэаша хозду.

Гвоздикаши розаши, гладиолусаш а гербераш а — итташ дикагІдолча зиэай курсаш хьаьшийна совгІата лу къаьнарча Краковеча зиэаш леладеча мехкараша. Кхы Іаяха гІайгІа е а ягІац, цу вІашагІкхетаре зиэаш хІаранега дац, аьнна. Польски общественносто «Эггара вовзаш вола паччахьалкхен кулгалхо» аьнна дІакхайкаваьча сагаца шоай бола безам наха хьахойт гІозбаьнна беларца, кулг оамалах моаршал хеттарца, кхы а — шоашта хьалхашка гІолла бераш чакхдувлийтарца.

Кракове бахача наха Генеральни секретараца деча къамаьлаца даькъала ювцар советски перестройка, цар дувцар советски халкъаца шоай болча безамах, шин мехка гражданашта юкъера бувзамаш дІахо йодача хана шердара лоархІамах.

* * *

Сайрийна М. С. Горбачев Краковеча Вавельски замке хилар, цига В. Ярузельскеца цхьана польскин советскин кагирхой доттагІлен митинге дакъа лаьцар.

Краков йиза ваьлча КПСС ЦК Генеральни секретарь Варшаве юхавера.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
А. КОНДРАШОВ,
А. ПЕРШИН,
Г. ШИШКИН,
В. ШИШЛИН.

XIX Ерригсоюзни партконференце делегаташца хинна вІашагІкхетараш

КПСС Нохч - ГІалгІай обкома хьалхара секретарь, XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегат В. К. Фотеев самардийнахьа парте обкоме вІашагІкхийтар республика комсомольски балха активаца. Нов. В. К. Фотеева дийцар КПСС XIX Ерригсоюзни конференце балхах, цо тІаийцача лоархІамеча документех, мехна коммунистий форума исторически маІанах: конференце решенеш кхоачашъяра республика партийни, советски органашта, цунца цхьана комсомольски организацешта, берригача къахьегамхошта хьалхашка латтача декхарех.

Къамаьл даьчо довзийтар шийтталагІча пятилетка план а тІаийца социалистически декхараш а кхоачашдара хьал, перестройка процесс тІехьа а ца тетташ сихагІа кхоачашъе езаш хиларах дийцар. Тахан вай кхоачашде деза гІулакхаш дукха, керттера теркам царна тІабахийтар безаш хиларах, цу юкъе комсомоло, кагирхоша хьош дола дакъа ма хулла доккхагІа хила дезарах.

Нов. В. К. Фотеева жоп делар шийга даьча дуккхача хаттаршта.

* * *

Нохч - ГІалгІай АССР хин боахамен мелиорацен министерства аппарата коллективе вІашагІкхетар хилар XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегатача, КПСС Нохч - ГІалгІай обкома шоллагІча секретараца Д. Г. Завгаевца. Цо гулбеннаршта конференце балхах, цу хьакъехьа шийна дагарчох дийцар.

Партконференце решенеш кхоачашъяра республика партийни, советски, боахама органашта хьалхашка латтача керттерча декхаршта теркам тІабахийтар къамаьл даьчо.

ХІанз хоалам боллаш программа тІаийцачул тІехьагІа партийни болхлой, боахама кулгалхой, мугІареча болхлой керттера декхар да къамаьлашкара хьалдача гІулакхашка довлар. Эггара хьалхарча плане хила еза тахан чІоагІа ира латта баха нах кхачани эггара хьалха эшачеи товарашца Іалашбелга, фусамашца Іалашбелга санна йола социальни проблемаш кхоачашъелга.

ВІашагІкхетаре дакъалоацаш хиннараша хаттараш дир делегатага. ДукхагІчарна дагалаьттар дар баьцдааравшен дулха-шурий продукташшен Грозне баха нах Іалашбара проблема къоастаелга. Гулбеннараша хала а хеташ дийцар партийни советски органий оагІорахьара социальни дешаш къестадечара бюрократизм дІаяьнна ца хиларах. Минводхоза керттера бухгалтера М. Аушевас масалаш доаладир бешамашта лаьтта декъача хана бахьан доацаш кхоачамбоацараш нийсдалийта хиларах. Мах беча учрежденей балха тІарча кхоачамбоацарех дийцар министерства технически отдела начальника С. Ломовас.

Гулбеннараша тийннача хаттаршта жоп а луш Д. Г. Завгаева аьлар ерригa а уж предложенеш теркаме а эпаргъя, царца дувзаденна хьадда гІулакхаш чакх а доахаргда, аьнна.

* * *

Самардийнахьа КПСС Грозненски горкоме хилар XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегаташца горкома члений, городской парторгаизаце ревизионни комиссе члений, парте горкома а городской райкомий а аппаратий болхлой партийно-боахама актива вІашагІкхетар.

Эггара хьалха къамаьл даьча партконференце делегата, КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. Куценкос белгалдаьккхар. Ерригсоюзни партийни конференции шерра гласности демократизми хилара хьалашка, хІаьта иштта берригача делегаташта революционни перестройка ленински наькъагІа дІаяхьа ловш хилара хьалашка чакхъяьнна хилар. Партконференце тІаийца решенеш а мехка экономикеи вай общества социально-политически вахареи овлангара хувцамаш деш, эргалонаш еш дІайолаяь процесс а юхаласта йиш йоацаш хилара гаранти луш я.

Нов. Куценкос дІахо дийцар советски коммунистий цу йоккхача форума решенешкара хьадоагІаш городской партийни организацена, городерча

ПЕРЕСТРОЙКЕРА ХЬА ПОЗИЦИ

КЪАХЬЕГАМХОЧУН ДАГАРДАР ДОВЗАШ

«Политически системана реформа елга а цун керттера критери а, нагахьа санна из вайна кхоачашъюлой, бухсоццаш сага бокъонаш массе а оагIорахьара йIаьхегIа хилийтара, советски наьха социальни хьинар айдара лаьрхIа я». Иштта дар XIX партконференце документаш ше Iомаде волавелча Назранерча АТП профкома председателa Аушев Абуязита эггара хьалха ший конспекта тIа дIаяздаь дешаш. КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева доклада тIара да уж.

Ба а ба цу документий чулоацам советски сага сий, цун хьал-таро лакхъяра, цун конституционни бокъонаш лораяра, творчески хьаькъал мукъадаккхара хетабаь.

Абуязита къаьстта лоархIаме хет сага бокъонашта хетаяь цу Доклада шоллагIча раздела шоллагIйола «Перестройкеи сага бокъонаши» яха пункти «Правови реформахи» йола резолюции. XIана аьлча, ший балхаца ювзаенна дукха керда идеяш корайоагIа цунна цар тIара. Из ва шоай коллективерча болхлочун оагIув эггара хьалха хьаллаца безар а цун бокъонаш лорае езар а.

Атта дац профсоюзни органашта перестройка процессе эргаювлаш латтача дукхача общественни организацешта юкъе хаьдда шоай моттиг, шоай юридически бокъонаш хьакъоастае, шоай балха стиль йоагIача тайпара вIаштIехьякхка. Цу хьакъехьара закон арадаьлча-м аттагIа хургдар царна.

— Дукха моттигаш нийслу болхочун бокъонаш администраце телхаеш, цу шин оагIонна тха юкъе латта дезаш, социальни нийсхо лорае езаш, — йоах Абуязита. — Закон бе доаллаш хилча бюрократизм а кIезигагIа ла езаргьяр, болхлочоа беш бола эшам юхатохаш, соцабеш аттагI а хургдар. Бакъда, хIанзарча «яздаь доацача» законех бакъдар лаха атта хилац.

Болхлой оагIув хьаллаца кийча воаца, нийса долчоа тIехьа варгвоаца, администрацена «бага» хьежаргвола лидер эшашвац болхлой класса, цун профсоюза. Иштта лоархI из Абуязита а.

Цкъа вIашагI а кхийтта, ткъо шофер вера из волча профкоме латкъа. Цар хьадийцачогIа, цхьа-ши кIира хьалха шоай автоколонна «зIамигача» начальникаца тоссабенна хиннабар уж: запчастеш хIана яц, кхыдола балха эшараш хIана дац, аьнна. Къамаьл дикка кхохкаденна хилар. Ераш, болхлой-м, бицбенна а хиннабар шоашкара сов иккхача дешах, шоаш цунна яьча васах. Бакъда, «зIамига» чиновник вицвенна хиннавацар.

Цхьан дийнахьа предприяте начальника шевар дIачу а вийха, цу ткъаьннена а цхьацца выговор луш приказ техар, дийнахьара алапи тIера Іо а доаккхаш.

— Тхо бехке доацаше а хьабаь тийшаболх ба из, — йоахар профкоме баьхкача болхлоша. — Иштта из дош дита лаьрхIа дац тхо.

Абуязит а вацар из дош иштта дита лаьрхIа. Хьалха а дитадац. Цудухьа вIаштта кхоазалагIа хержав из болхлоша шоай профсоюзни органа лидералла.

Лакхерачоа бага хьажа а ца водаш, цу сахьате комиссии вIашагI а елла, техкар цо из гIулакх. Гучаяьлар къайлагIа, харцахьа оттаяь акташ, царех хетта харцахьа теха приказ. Иштта болхлошта бе венна тийшаболх «лакхерачох» бахийтар «лохерчо». Ше теха приказ ца хийцача валанзар предприяте директор (хIанз из а вож а укхаза воацаш ва, перестройко гот а баь дIабахаб уж, цудухьа цар цIераш яха дац).

Бюрократизм морцаш йоал перестройка. Хьаьта а массанахьа дIакхачац цун ала хIанзарчоа, массайолча кабинеташкара арайоаккхаенаяц из дукхача шерашка хьаIайна гIоа. Воккха бюрократ-м гуча а воалар. Бюрократилгашца тIом бе халагIа да, хIана аьлча атта хоалац цар питам. Цудухьа хала да уж хьалувца.

Хьанна ховргда, масала, цу предприятерча лакхара шоферски класс йолча шофераштa доагIаш дола алапена IотIакхета 15 процент ахча царна дIа ца луш бухгалтере ваьгIар малав? Даггара хьежача царех саг коравинзар профкома а. XIана аьлча, бехкаш дIатIа-хьатIа хьежаде пIелгаш дIаьха долаш нах ба бюрократа-наькъан.

— Бита, хIама ма ала, ер хьа ца луш къайладахьа а мегар цар-м хьо тохавеннавецаре, — яхаш гIадбахабар массехь шера «къайлагIа» шоай хьаIайна 600 — 700 сом ахча кассера хьа а нийца, дIаболха шофераш А. Картоев, Б. Оздоев, М. Хамхоев кхыбараш.

Иштта законагIа шийна доагIаш дола гIулакх дича а гIадболхача дIакхоачабу болхлой цхьайолча моттигашка. XIаьта а цхьаннена а дицдала йиш яц парте XIX Еррригсоюзни конференце М. С. Горбачева ший доклада тIа аьнна дешаш: «Вай обществе сага бокъонаш — паччахьалкхен совгIат а цхьанне даь гIо-новкъостал а дац. Из — социализмах дIакъаста йиш йоаца белгало я, цунна карагIдаьннар да».

— Производствана деш дола доал болхлой бе мелкхоач аттагIа, парГIатагIа салаха доладеннад тхо а, — йоах Абуязита. — Коллектива къахьегама совет оаха харжалехьа цхьа ди дIадодацар предприяте коа зIамига а йоккха а производственни конфликт, гIар-тата ца хулаш, тхо оарцагIдала ца дезаш. XIанз болхлоша шоаш дIадерзаду цу тайпара дукха гIулакхаш, вIалла тхога хьа а ца кхоачийташ. Цхьаннегахьа озабезам ца беш, нийса цхьалха а доакх...

Да а да из иштта. Хьинаре болх беш я таксиста Могушков Башира кулгалду болхлой совет.

— Іо шоай, болхлой, Іаьдалагіа, болхлой меттаца оала дош цIенагIа а нийсагIа а хулаш дукха моттигаш нийслу тха балха, — яхаш дувц Абуязита. — Масала, чIоагIа дагалоаллар тхона коллективе 30 сага сокращени е езалга. Мишта дIанийсдергла из цхьаннена а дег чу вас юсаргIойацаш, аьнна, хетар тхона. TIаккха болхлой совето аьлар: шоашка гIолла чакхдалийта из дош.

Шевар раьза а волаш, цхьа саг ца латкъаш чакхдаьлар из гIулакх. Водар—пенсе вахар, кхычарна кхыбола болх лехар.

Болхлой нийсхо лорае декхарийла вола хьаким — эггара хьалха цар вахара-лелара хьисап довзаш, цар оамале волаш, цар хало-атто Іайша хила веза. Цу нахах саг ва Абуязит а. ЗIамига волча хана денз болхлой школа яьжха ва из.

Итт класс а яьккха Грознерча сайран дешача политехнически техникуме из водача хана, цул дикагIа моторист вацар цо слесарал болх баьча Грознерча цхьан автогараже. Шоай цIагIа тиша мотор вIашагIбоахаш, тIаккха юха из вIашагIбехкаш цо дIакхиха дукха шераш зехьа довнзар.

XIанз заочно агромелиоративни институт йоаккхаш ва. Иштта ший вахар болхлой классара дийза хьавоагIа Абуязит. Цудухьа цун кайоалл шийх бенна наьха тешам бакъбе а болхлочун догуйла довза а. Иштта я цо перестройке хIанз хьалаьца позиции а.

М. ЗАНГИЕВ.

Объединене кхыча предприятешка санна, дукха ха йоаццаш вIашагIъеллай тха къахьегама коллектива совет а. Болх бе дIайолалуш мара яц из. 31 саг чувоагIа цунна. Сога хаьттача, из сов йоккха цифра я. Дукха кIезигагIа нах хилча а вIаштIехь-даргда, бе беззача тайпара болх бе, гIулакхах дог лазаш уж хуле, масала, аппаратчик В. И. Миргородская, цеха начальник М. Гамзатов, машинист Л. В. Стоянова санна.

Каст-каста хул совета заседанеш. Цул совгIа, профсоюзни а партийни а комитетий заседанешка, директор юкъеволча совещанешка дувц шоай гIулакхаш. Завода вахара цхьаккха а оагIув яц совета гIулакх доацаш: производство, быт, наха кхетам балар, социалистически демократи шеръяр.

Моллагіча общественни организаце сий хьаллоаттадер нах дукха хилар, е цунна чубоагIача наьха чинаш лакха хилар дац, цар деш дола гIулакхаш, царна карагIдаьннараш да. Из ха а ховш, завода болхлой хьашташ, цар проблемаш, гIайгIа йовзаш хила гIерт тхо.

Производство хьалхалаттарашта, завода къахьегама ветеранашта совгIаташ де а таро я тха совета. Иштта, тха кара я итт процент квартираш. Бакъда, хIанз мо мара наха баха фусамаш хьал ца йой, мел эшачарна квартираш яла вIаштIехьдаргдац. XIаьта а, тхоашта могар ду оаха.

Аз лакхехьа ма аллара, тхога дукха заявленеш, жалобаш язъю. Масала, дукха ха йоаццаш тхо хьежар технически тIахьожама отделаи госприемка службанеи юкъерча къовсамга. Шаккха оагIонга дика ла а дийгIа, оаха лаьрхIар госприемка оагIув хьаллаца, хIана аьлча цар яхачо брак йола продукци чакх ца ялийтар чIоагIду.

СТК лоархIаме долчарех цхьа гIулакх да завод йиззача хозрасчета хьалашка якхар. Итт шу совгIа ха я тхо из гIулакх чакхдаккха гIерта, бакъда, хIанзарчоа хIама хиннадац тха. Е объединене е министерствос новкъарленаш ю.

СТК каст-каста заявленеш, жалобаш язъю болхлоша, администраце харцахьа даьраш дувцаш. ДукхагIча даькъе, болхлой бакъ хул. Закон ца довзар бахьан долаш телхаю цкъаза къахьегамхочун бокъонаш. Тхоашкара гIо дийхача сагага ца хьожаш Іец тхо. Нагахьа, тха гIо де вIаштIехьдаьнна, тхоашта баркал аьлча, чIоагIа дега лоIам а хул тхона.

Производстве хьалхалаттарашта, завода къахьегама ветеранашта совгIаташ де а таро я тха совета. Иштта, тха кара я итт процент квартираш. Бакъда, хIанз мо мара наха баха фусамаш хьал ца йой, мел эшачарна квартираш яла вIаштIехьдаргдац. XIаьта а, тхоашта могар ду оаха.

Аз лакхехьа ма аллара, тхога дукха заявленеш, жалобаш язъю. Масала, дукха ха йоаццаш тхо хьежар технически тIахьожама отделаи госприемка службанеи юкъерча къовсамга. Шаккха оагIонга дика ла а дийгIа, оаха лаьрхIар госприемка оагIув хьаллаца, хIана аьлча цар яхачо брак йола продукци чакх ца ялийтар чIоагIду.

СТК лоархIаме долчарех цхьа гIулакх да завод йиззача хозрасчета хьалашка якхар. Итт шу совгIа ха я тхо из гIулакх чакхдаккха гIерта, бакъда, хIанзарчоа хIама хиннадац тха. Е объединене е министерствос новкъарленаш ю.

Цхьабакъда, уравниловка йолча хана, нийсхо а хургъяц, наьха тешам а хургбац. Керттера теркам цунна тIабахийта безам бар са.

Г. МАСЛЕННИКОВ,
Ленинеи Къахьегама ЦIеча Байракхен орденаш лелаер, СССР-а 50 шу дизара цIерагIча ГХЗ къахьегама коллектива совета председатель.

Болхлочун уйлаш

СЕНАХ ЛАТТ НАЬХА ТЕШАМ

ХЬИНАР СОВДОАХ

Старопромысловски районерча предприятешта юкъе дикагIчарех цаI лоархIаш я «Союзавтоматстром» яхача ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни завода барттайна коллектив. Шийталагіа пятилетка йолаелча денз цхьа бутт, цхьа квартал дIаяхийтаяц цо паччахьалкхен плани ше тIаийца социалистически декхараши тIекхоачаш ца деш: Цунна къаьгга тешал деш да КПСС XIX Еррригсоюзни конференци хьаеллача денга деррригача технико-экономически хьокхамегIа йола ах шера план завода коллективо кхоачашъяь хилар.

Предприяте баь пайда бархI бIаь эзар сом гаргга ба. Цхьайтта процент совгIа лакхъяьй къахьегама овсарле. Из деррига де аьттув баьннаб штатни расписанел 8 процент гаргга кIезигагIа нах предприяте болх беш боллаше а.

Арахьара хьатIавена бIарахьежача хеталу, ма сатийна я укхаза, аьнна, бакъда, производственни корпусаш чура хьахозача двигателаша деча таташа хьахьокх завода болх чуйинна беш хилар. Наха шоаех предприяте лай лорахIалга хьахьокхаш да массанахьа цIена, достам баь, йоккхача сийрдача корпусашта гонахьа хоза гаьнаш а зизаш а дегIа хилар а.

Цу деррригнена тешал ду завода партбюро секретара Зацепин Виталий Викторовича а. Районни а городской а социалистически яхье даим призовой моттигаш йоахаш, укх шера луххьал цхьа предприяти — «Электроприбор» завод мара шийл хьалхаялийтаяц цо. Дикка лохдаьд продукци хьаярга дIадодар, лакхъяьй цун дикал а — 98 процент яр цкъара дIалушше а дIаийю из.

Заводе кIезига яц шоай декхараш тIехдика кхоачашдеш йола производственни коллективаш. Масала, ах шера итогегIа толашагIъярех лоархIаш я электронно-монтажни цех. Укхаза болх беча бригадех дувцаш эггара хьалха белгалйоах Новицкая Валентина, Егорова Римма керте латтача радиомонтажницай бригадаш, участка партгруппорг Дементеев Евгений, агитатор Солнышкина Марина радиомонтажницаш Л. Егорова, Л. Бузова, Е. Чеботарева, С. Денисенко, кхыбараш. Уж ба къахьегаме масал телараш.

Кіезига бац производства хьалхалаттараш Горшков Алексея кулгалдеча механически участке а. Укхаза къаьстта белгалбаьннарех ба Чабиев Мамеда кулгалду штамповщикаш, Мостовой Анатолий керте латта фрезеровщикаш, коммунисташ токарь Алехин Анатолий, регулировщик Тимошенко Алексей, гальваник Волгина Валентина, дукхха кхыбараш. Къахьега, шоай декхараш кхоачашде, вахара хьинаре позиции дIалувца кагий нах Іомаберех ва хьехамча, слесарь, коммунист Слушаев Николай Петрович. Даим а кхест цунна гонахьа къона болхлой. Дукха да къахьегама а производства а ветерана царна дувца, хьеха, хIаьта цунца цхьана пIенхаштта хIаранегара доагIар хьа а дех цо. Цудухьа кагирхоша а новкъосташа а чIоагIа лоархIаш сийдеш саг ва Н. Слушаев. XIаьта цу тайпара хьаьнала производственникаш, хьинар дола коммунисташ кIезига бац предприяте.

Р. АУШЕВ.

СУРТАШ ТIА: 1. электромонтажникаш (аьрдехьара аьттехьа) М. Солнышкина, С. Сатина, Е. Дементеев; 2) дикагIйола радиомонтажница Л. Егорова; 3) къонача коммуниста разметчика А. Колесниковнен слесара С. Поповнен хьехам беш ва слесарь Н. Слушаев.

Автора сурташ.

ДЕКХАРАШ МИШТА КХОАЧАШДУ

ГIулакхаш гIадвугаш да

Геттара дика къахьегаш хьабоагIа карарча пятилетка укх кхоалагIча шера Урус - Мартановски района Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча Мичурина цIерагIча совхоза болхлой.

Масала, паччахьалкхенга шура дIаялара ах шера план XIX Еррригсоюзни партийни конференци хьаеллача дийнахьа кхоачашъе дош деннадар цу боахама хьайбаш леладараша. Дагалаьцар толаме чакх а даькхкар. Ялх бетта план 530 тонн йолаш, 27 июнь хьатIакхоачаш 595 тонн дIаелар из. Цул совгIа июль бутт болалуш дIаеннар 405 тоннага дIакхаьчар.

Хьайбаш леладараши совхоза кулгалхойи гIадбугаш кхы а цхьа хIама да. Укх шера дIабахача ялх бетта хIара кхоабача Іаттагара яькха шура, соахка цу юкъа хинначчул 146 килограмм дукхагIа я. Цул совгIа хIара ди ме доал тIакхеташ а я из укх тIехьарча хана.

Цу толамашка кхача шоай коллективана сево новкъостал даьд, аьнна шийга хаьттача, совхоза директора В. Зелимханова аьлар:

— Бакъдар хIана дувцац, соахка март, апрель бетта рационага хьежжа хьайбаш кхаба йиш йоацаш дисар тхо. Цудухьа, паччахьалкхенна хьайбай продукци дIаялара план кхоачашйинзар, ниэткъа мара йинзар шераяр а. Цу тайпара кхоачамбоацар кхы нийслургдоацаш доакъар Іалашдара соахка март бетта план-график оттайир оаха. Цу тIа белгалдаьхар гуйре юкъекхаччалца хIара бетта хIара кхай тIа дергдола балхаш. Уж кхоачашделга тIадиллар И. Барснукаев кертте а волаш, лаьрххIа вIашагIъеллача механизированни отряда. Цунца договор оттадир совхоза администраце. Подрядагіа болх вIаштIехьбаккха аьттув хургболаш ахчан ссуда делар отряда. Цун коллективо дош делар план 18 центнер доакъара единица йолаш, хIара хьайбана лаьрхIа 23 центнер доакъара единица Іалашъе. XIаьта цо хIара хьайбана лаьрхIа 29,3 центнер доакъара единица кийчйир, цу хьакъехьа республика боахамашта юкъе яьржача социалистически яхье шоллагIа моттиг а йоаккхаш. Из толам баккхарах КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Диплом, фондагIа йоагIачул совгIа доакъар кийчдеш йолча техника ши единица елар отряда. Иштта цун коллективо соахка еллача лардо вIаштIехьдоалийт хьайбаш леладарий укх шера толаме къахьега. Кхы а цхьа хIама да. Центнер доакъар даккхарга дIадахийтар 2,6-зза лохдир отрядо, лурчогIа хинначчунца нийсдича.

Ши ферма я совхозе. Цар коллективашта юкъе яьржача яхье тIеххьарча бархI шера шийгара хьалхле дIаяккхийтац Магамадов Сайд-Селима кулгалдечо. Хувцаденна хIама дац укх шера а. Ах шера итогегIа балха хьокхамашка диллача шоллагIа ферме дуккха тIехьа а йита, юха а котало яьккхар цо.

Толаме дIадоладаьд шоллагIа ах шу а. Масала, хIара кхоабача Іаттагара дийнахьа 8,6 килограмм шура йоаккх хIанз. е соахка укх хана хинначчул 1,1 килограмм дукхагIа.

— Моллагіча производстве толам баккхар эггара хьалха сагах тийша да, — аьлар С.-С. Магомадовас. — Цудухьа наьха къахьегама, быта хьалаш вIаштIехьдахара, цар балхацара безам совбаккхара хадданза йоакхо ю ферме. Цу хьакъехьа доккха новкъостал ду тхона совхоза директора Зелимханов Вахас а.

Доахан латтача ерригача помещенешка доакъар диллара, хьайбашта хий молдара, чура кхо, нувхаш араяхара балхашта механизаци яьй. Массе хана дIайха хий хул.

Мукъа болаш дукхагIйола ха ЦIеча уголоке йоаккх хьайбаш леладераша. Цига да салаIара царна мел эшар: журналаш, газеташ, шашкаш, шахматаш, телевизор, и. кх. дI.

Дийнахьа хIара доярках йоаккха шура дIаязъеш график я ЦIеча уголоке хьалтеха. Цу тIа хьежача хIаранена хов ше а шийца яхь лелаечо а мишта болх бу.

Хьайбаш леладаршта юкъе яьржача социалистически яхьа итог хIара итт ди даьлча ю ферма совето. Из деш лоархI яьккха шура, цун хьоанал, болх баь денош, доалдеча доахан санитарни хьалаш. Бетта хьалхара кхо моттиг яьккхачарна ахчан премеш тел.

Ах шера итогегIа хьалха ба дояркаш Адуева Тамара, Юсупова Медни, Далаева Тамара, скотникаш Магамадов Хьамзат, Малуев ВахIид, Іаьсий леладераш Ражаева Амнат, Маликова Дато, Дадаева Маржан.

М. ХАМАТХАНОВ.

Овсаре къахьегарца

Дукха уйлаш, дукха гIулакхаш да советски наха КПСС XIX конференце решенешца дувзадаь. Перестройка революционни никъ дукхача шерашка хьаIайна бюрократе, консерватизма, мекъала гIоа социальни харцонаш сихагIа дIа а яьха кхы а шаьрагIа, цIенагIа хилийта беза.

Фу дага да-хьогI цу хьакъехьа къаьнача коммуниста, аьнна. Назрановски района «Назрановский» совхоза Аьлти - юртарча ферма заведующи волча вахар со укх деношка. Доакъар Іалашдераш делъхийна хIама даа дIа - хьа къаьстача хана аьла аргIашка силоса кIоагашка хьежаш лелар Костоев Хаматхан. Хов сона, уж хьагулбелча, бехк боаккхаргба цо царех, аьла паркхаш дIа-хьа кхийса, аргIа нийса хьал ца дотташ моттиг корайоагIе. Шийга хьакхаьчача хIаман доалде ховш саг ва Хаматхан. Ткъаь итт шу совгIа ха я цо ферме къахьега, дукхагIъяр — заведующи а волаш.

— Политически а вахара а боаккха лоархIам бола событи ма йий Москве хиннар, — аьлар цо. — Цу моча башхача форумашта къахьегама совгIаташ кийчдар — советски наьха дика традици я. Бакъда, хьалха мо яьссача цифрашца тела йиш яц рапорташ. Тха цифраш а яц яьсса. Ах шера планаш (дулха а шурийна а) тIехкоачашйир оаха, из конференци хилалехьа оахош лаьрхIача тайпара. XIаьта цхьаболча хьайбаш леладерий хьоккхамаш кхы а лакхагIа да. Масала, доярках Хаматханова Светас ший хIара кхоабача Іаттагара 2000 гаргга килограмм шура яьккхай цу юкъа. Шера план 2500 килограмм я цун, социалистически декхар — 4000. XIанз шура IотIаеттаталуш йоагIа.

Кхыбарий а цIераш яьхар заведующе. Амхадова Кейпас 1700 килограмм шура яьккхай хIара ший Іаттагара, Сагова Розас — 1560, Амхадова Зухас — 1356. Плиева Райхьанта а иззал яьккхай. Дукха ба ферме партийни конференцена шоаш хетадаь хьоккхамаш даьха дояркаш. Дадахача шера укх моча деношка хIара Іаттагара яьхачул 1,2 — 1,3 килограмм шура дукхагIа йоах ферме.

XIаьта шурий хьоанал-м ювца а езац. Укх шера санна цIаккха а хиннаяц цу ферме цIеналга диллача ерригa шура хьалхарча сортахи, хьоналга диллача — 3,73 процент йолаши (нормах йоагIар — 3,6 процент). Во дац укхаза доакъар а. Дийнахьа хIара Іатта — 40 килограмм хиллал тайп-тайпара моша баьцаш, цехера боагIаше а 20 килограмм бIайха барда, цхьацца килограмм комбикорм, кхыйола минеральни подкормкаш лу. Шура дукхагIа луча Іатта дукхагIа лу доакъар а. XIара цо совгIа еннача шурий килограммах 150—200 грамм йолаш совлен комбикорм лу доярка.

— Іа фу ях, хьона фу хет, Хаматхан, сенга сатуьс Іа конференци чакхъяьнначчул тIехьагIа? — хет аз цунга.

— Лоам тIа бода никъ цIаккха а хилац тай течча санна нийса, шаьра. Дукха голаш етта еза лоам лакхенга кхачалехьа, дукха хало е еза. Иштта я перестройка урхе а, — аьлар цо.

— Кхо шу совгIа ха я перестройка йолаенна. Шоай ферме цу юкъа хинна хувцамаш хоалуш дий шо?

— TIера хьатIахьежача дукха хувцаденнадац. Бакъда, шоаш хьадечох дукхагIа дог лаза баьннаб нах. ХьалхагIа-м царга из дIакхайкадеш, дIадувцаш тхоан метташ лазадоахар оаха. XIанз цу хьакъехьа йист хила дезац тха. Хозрасчето, подрядо ший меттаоттадаьд деррига а. XIаьта а бокъонца дола ший беркат гучадаьккха яьннаяц перестройка. Новкъарленаш а нийслу, — йоах Хаматхана.

Иштта уйлаш еш, къахьегаш ба укх деношка Наьсарера беррига къахьегамхой.

М. КАРАЕВ.

Ленински комсомола 70 шу дузаш

ПОЛИТРУКА ДОШ

Гаьнарча 20-ча шерашка тайп-тайпарча наькъащца ухар нах комсомола мугIарашка. МоллагIа чоалхане йола духьаленаш эша а еш ухар уж.

...Анатолий Владимирович Скороходов хIанз Москве вахаш ва. Из — отставке вола полковник, Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа дакъалаьца ва. Город Грозный лораеш хиннав. 1924 шера «Красный молот» яхача завода комсомольски ячейка комсомола мугIарашка дIаййцав из.

Цхьан хана журналист хинна саг ва Анатолий Владимирович. Цо болх баьб «Грозненский рабочий», цу хана «Серло» яхаш нохчий меттала арадувлаш хиннача газеташка, «Техника нефти» яхача издане. Цунна дика дагадоагIа дуккха шераш хьалха хинна хIамаш. Цудухьа дагалоацамий мемуараш язъяьй цо. Уж нйс томах латташ я. Ерригаш а оборона Министерства архиве дIачуеннай цо уж.

Вайна бе-башха доацаш хила йиш яц вай мехкахочун комсомольски къоналах йола цу мемуарий оагIонаш.

...Юхьванца халкъа Іаьдал бахьанце лаьттача къовсаме дакъалацаниар Анатоле дас — паччахьа эскара эпсара, бакъда, тIехьагIо из Советашкахьа баьлар. Анатоле вахаре, дуне довзара доккха гIо дир цунна из деша баьгIача школе 23 шу даьннача политрука. Цо школе хьехар керда предмет — обществоведени.

Малхо йоагаяь коч а тIаювхаш вар зIамига саг. Берашца къамаьл дир цо:

— Са гимназешка деша вагIа ха хиннаяц, 18 шу даьлча гIоне ЦIеча Эскаре кIайбаранца тIом беш хиннав. Цхьабакъда, шек ма довла шо. лаккхеьара политически курсаш яха кхийнад са. Сога дийцад, шох цхьабараш гимназешкареи реальни училищашкареи укх школе баьхкаб, яхаш. XIаьта цунца цхьана дийцар са политика шоана сакъердаме а хетаргъяц, е из шоана эшаш а яц, яхаш. Мишта хила йиш а иззаморг? Пролетарски тIоанашкара боаца кагирхой вай обществе тахан бале а, керда вахар хьакхоллача дакъалаца дезарах ма бий уж. Оаш кхетаде деза, новкъостий, из хIама дизза. Цудухьа дешаргда вай буржуазни элементех юхе бисарашка ла а ца дувгIаш.

Иван Васильевича (Скороходовна хIанз а ховш яц ший хьехархочун тайпан цIи) баьча дикача Іоткъамо политически Іилманцара безам совбулийтар берий. Парте бакъ дош дизза дIадовзийташ, керда общество котъяргхиларах тешам болийташ чакхйоахар политрука ший занятеш.

Цу хана вай мехка дIахьош яр керда экономически политика, бакъда, частни капитала деятелаша шоай хур-могар дора къаьнара строй юхайоагIарг хиларах наьха тешам болийта гIерташ.

Цхьан сайрийна Анатолий вIашагIккхийтар ший доттагIчунца Айрапетьянцаца:

— Кхоана митинге воагIаргвий хьо? Спортивни выступленеш а парад а хургья, йоах цига?

— Фу дувц Іа, хьо зIамига-м вац? Кхоана Октябрьски революце 5 шу ма дузий... Пхи шу! Дуккхагіа деша деза газеташ, новкъост.

Цигга дагадехар Анатолена политрука митинге дувлаш яьхалга а. «Нефтерабочий» яхача газета тIа а дийшар цо «Даькъала хилда Сийлахьча Октябра пхи шу дизар!» яха лозунг.

Шоллагіча дийнахьа Стары промыслашка гулбелар митинга доакъашхой. «Красный молот» яхача заводера а дукха болхлой бар цига. Михо теркайора цIе байракхаш.

Анатолий Владимировича тахан дагалувц:

— Йоккхача ара сихха хьаяь яр трибуна. Цу тIа хьалтIавоал массехь саг. Царех цаI тIема френч а тIаювхаш ва. Вожаш кожанкаш ювхаш ба.

— Ер ва вай начальник, Косиор. — йоахар юхье латтача цхьан болхлочо ший новкъостага.

— Мичав Косиор? Хьагойтал сога боккъала а? — дехар ду воккхо.

Юкъерча дегIара, сирадийра бIарга цIоцкъамаш, юхабижа корта, чопилгаш дIадохканза йийллача куртка кIалхара хьагора бесазъьянна гимнастерка. TIоарска фуражка Іоькхка бе йоаллар.

Митинге къамаьл дир дуккхача болхлоша, царца Коскора а. Цул тIехьагIа массане а «Интернационал» аьлар. «Красный молот» завода колонна хьалха цIена сийна спецовкаш ювха кагирхой боагIар:

«Даькъала хийла РКСМ!» яха лозунг доаллар цар бе.

Ялхайтталагіа шу дар Анатоле. Политикаш кхета гIерташ вар из. Цудухьа библиотекера Ф. Энгельса, К. Маркса яздаь балхаш йийду цо деша. Къаьстта цун теркам тIаувзар Бухаринеи Преображенскеи язбаьча «Азбука коммунизма» яхача балхо. Дуккха шераш даьнначчул тIехьагIа ше мел вахача ца къасташ шийца леладора цо из книжка.

Ткъоалагіа шераш долалуш духхьашха «Нефтерабочий» яхача газета редакце воагIа А. Скороходов. Цо енаяр школерча гIулакхех йола корреспонденци. Из кепатох. Цу хана комсомоле отта безам хул Анатоле. ВЛКСМ горкоме цунна хьехар ду «Красный молот» завода комсомола ячейке гIо, аьнна. Школе ячейка яцар. Да паччахьа эскара эпсар хиларо новкъарле йора комсомола мугIарашка вахара. Бакъда, йоккха юкъ ялалехьа заводчаний шоай саг а хиле дIаотт Анатолий. Укхаза комсомола мугIарашка дIа а эц из, цо агитационни болх дика барах политкружока кхетаме кулгалдарах, 1924 шера дар из.

ЧОН отряде дIаэц Скороходов. Кхыча комсомольцашца цхьана патрульни служба дIахьу цо Грозный вIайбарех лораеш. Цу ханашка Н. Анисимовца массехказа вIашагIкхетар а хул цун.

Цкъа комсомола горкоме тIавийхар Анатолий. Укхаза цунна инструктаж йир. Петруничев яхаш вар из яьр. Анатолий Владимировича тахан тIехь дагавоагIа из къаьнара большевик.

«Красный молот» яхача завода ячейкера вий хьо? Ховш вий хьо шун общественте цхьан нохчий зIамигача сага йийтталга из коридора чу Іоаракхессалга? Мича хиннаб комсомольцаш? Цох лаьце ячейке дувца деза Іа. Из чIоагIа лоархIаме да, хIана аьлча, вай интернационалисташ да, хIаьта укхаза нохчочоа етт духхьал из кхыча къамах хилар, бахьанце.

Петрущева хайтар Анатолена из горкома комсомола штате йоацача активе дIайца хилар Пхе политкружоко болх мишта бу хьожалга тIадиллар цунна.

Ший дагалоацамаш тIа Анатолий Владимировича виззa коммунист хиларах тарра язду Петрушевх а из санна хиннача 20-ча шерашкарча коммунистех а.

...КIезига шераш дац хIанз Скороходова. Коммуниста доккха вахар да цун дар. МоллагIа вола саг хьогаргволаш да из. 60 шу да Анатолий Владимировича юхьванца комсомола мугIарашка этта.

Ший вахаре дуккхача нахана вIашагIветтавенна из. Цхьабакъда, къонача политрука цхьан хана аьнна дешаш цIаккха диплургдоацаш дега чу дийшад. Цунгара хозар Скороходовна РКСМ яхача кагирхой союзах, из бахьанце эттар из цун мугIарашка.

Ф. НАСЫРОВА.

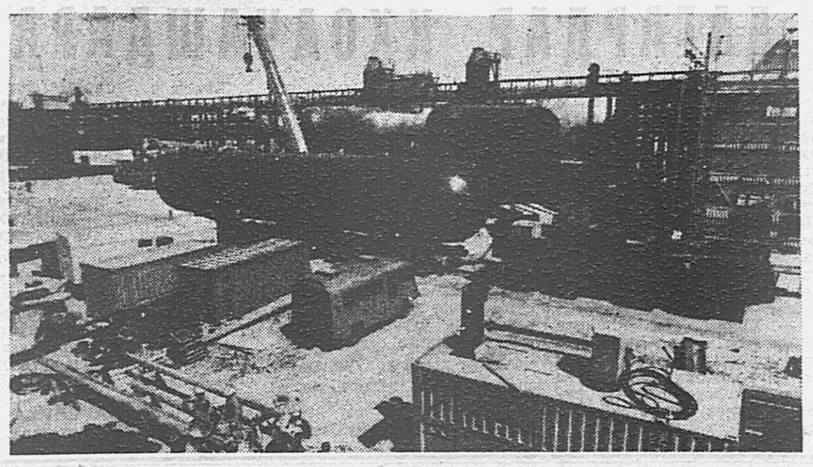

КАЗАХСКИ ССР. СССР Миннефтепромаца казахски лаьтта «Тенгизполимер» яха предприяти хьаяра протокола тIа кулгаш яздаьча США, Итале, Японе фирмай викалий группа дунен тIа эггара йоккхагIйола мехкдаьттахимически комплекс хьаергйолча Прикаспе лаьтта хилар. Тенгизски мехкдаьттеи газен йоаллача районе газ чахйоахача завода корпусаш хьалъергья. Уж хьалъеш ба вежарашха Венгрера болхлоши специалисташеи.

СУРТА ТIА: хьалхарча комплексни технологически линена монтаж яь йоалаш латт.

Г. ПОПОВА,
О. СВИРИДОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТРИКОТАЖНИКИЙ СОВГIАТ

Балхах мукъайола минот, сахьат радиога, телевизорга ладувгIаш, газеташ дешаш дIахьора Назранерча трикотажни фабрикера болхлоша КПСС XIX Ерригсоюзни партконференци хиннача деношка.

— Къаьстта чIоагIа ладийгIар оаха КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яьча докладага, — аьлар швея-мотористкас Богатырева ПаьтIамата. — Цун кIоаргача чулоацамга хьажжа хьаькъале, критически ира дар делегаташа пенешка даь къамаьлаш а. Сона дага а доагIаш цIаккха а хиннаяц цу тайпара шера гласность, демократи йолаш, хIаране шийна хетар, шийна дагардар оалаш йола партийни форум.

Хьинаре къахьегарца хьаллоацаш ба трикотажницаш цу конференце хьакхайкаяь перестройка идеяш, цо белгалдаь наькъаш. Дукха къахьийгар цар цу форума сийна шоаш тIаийца доккхий социалистически декхараш кхоачашде гIерташ. Царна юкъерча 56 швея-мотористкас дош деннадар конференци болх бе йолалу ди хьатIакхоаччаш унх пятилетка хьалхарча кхаь шерара шоай планаш кхоачашъе, аьнна. Цар из кхоачаш а дир. XIаьта вай йийцача Богатырева ПаьтIаматеи цун новкъостас — Эсмурзиева Лейласи шоай диъ шера планаш кхоачашйир. XIанз пятилетка тIеххьарча шера чотах къахьегаш ба уж. ДиълагIча шера чотах къахьегаш ба швеяш Долгиева Рукъет, Тумгоева Лида, Сагова Марем, Мархиева Зина, дукха кхыбараш.

М. КАРАЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ВАРШАВА. Польски хал-къа Республика сейма здани.

Р. НЕТЕЛЕВА сурт.

В. ЗАВЬЯЛОВА, (ТАСС).

ЛУВ-КХЕРА ОАЗ

НОХЧ-ГIАЛГIАИЧЕН йоаца музей я. Укхаза хозаче аьлешка, чIожешка, довкъашка шоаш сан на дараш кхы доаца нохчийн гIалгIайн халкъий памятникаш да. Духхьала Орга хиндж ЖIайраха-Эса чIожен учете оттаяь я эзарнел совгIа вIов, нах баьхьа гIала, шпрача заман языческин эггара хьалхарча кераста дин элгацаш, еза моттигаш, маьлхара а культови а кашамаш, уж деррига памятникаш саг тIакхачара хала йолча, цIаккха а цига, бахарел совгIа саг ца хиннача моттигашка да.

Укхаза ший паргIатта детта доладаьд диг, реликвиштта бульдозера урс чудахийтад, лоаман шовда бIехдеш мазут доладеннад. ГIо дехаш оард доах лоамашка лув-кхеро, из бала дIакхайкабеш...

Дукха ха йоаццаш моттигерча издательстве арадаькхад «ЦIенча Іийрен хьасташ» яха книжка. Цу тIа хьалхадоах: «Кулгаш ма детта Іаламах, дог цунца долаш хила» яхаш. Из кхайкарал кIал чIоагIа кIийле йолаш да. Цу книжка тIара цхьа дувцар Іодешаргда вай:

«Терти яха моттиг тамашийна хоза я. Из лакхача лоамашка я. Цига лаь юкъереи шакIа санна цIенача, хьаьIача хьасташкареи хиш духдувл. Лохе хьа а Іовш бIаргашкара доагIа хий санна долча цIенача тоатолех дIакхет уж. Со латтача хьахул дода хий. Хьеде кIай дакаш ягIача хьунагIа кхоач из, цул тIехьагIа сигал хьалкхоача къаьнара лакха вIовнаш ягIача шерача а дуккхача тайпара хозача а даьгIенашка кхоач.

Укхазарча хозаленаша дог хьесташ, массаза а сона дагадох укхазарча воккхача саго аьнна дешаш: «Терте па хиннар массаза а лаьца воаллаш ваьхав». Ший тайпара дог тохадолийт сигаленах кхетача лакхача лоам тIара дIайолалуча, дакаша кIайяь къеГача чIожено. Сигал бос лепаши кIайи я из. ЦаI шоллагIчох къоастабе йиш йоацаш ба уж ши бос. Терте ваха са мукъадаккха ха ца нийслуш дукха гайр со. Юхкера а укх аьхки ха кораяь цIаькха укхаза вера со. Воккхача саго аьнначоа духьал аз аьлар: «Во венав со Терте, дикагIдар лаьцача ваьллаваларе». Хьалха хоза теркаш дакаш яьгIача хIанз юхкаш ягIар. Хоалуш кIезигденнадар, маьлхардахалар, хьалха санна доацаш шортагIа долар тоатол. Иштта на хилча фу дергдар цо — ший доттагIчох — хьунах, тхир, дохк, гIоа хулийташ тIоадал лоаттаеча цу конденсаторах даькхадар из. Іаламо ше вIашагIтеха ма дарий уж шиъ: дакий хьуи тоатоли. Саг, хьу тийдар вац саг. Из тийдар ше а дог гIоздоахача, унахцIено луча, вахар луча эггара боккхагIча хьастах ваьннав...

БIаьшераш даьхад цо укх лоам чу хоза ловзаш. Из иштта хилар бакъду ширача замалахьа саг ваьхача моттигашка дисача наггахьа мара доацача, дукхагIдараш довзанза долча памятникаша. Царех цаI да Тертена гаьна йоацача Маьлхастера ЦIойнПхьеде яха некрополь. ИйслагIча бIаьшере яь я из. Лаьттан тIа а лаьттан кIал а 50 каш да цун. МIайстихий хьадолалуча йола, 13-ча бIаьшере яь археолого-архитектурни комплекс саг цецвоаккхаш я. Цунна юкъейола гIалаш ягIа кхо юрт Пого, Туга, Цекалой. Царна гонахьа да Кънлбаседа Кавказе эггара доккхагIдола кашамаш (60 маьлхара а, ах маьлхара а лаьттан кIалхара а каш). Царна юкъе шоаш санна кхьдоаца шозза вIаштIара даь, дийлла лахьташ дола кашамаш. Уж еррига къаьнача заман хIамаш союзни лоархIам болча паччахьалкхен учете оттаяь я.

Официально аьхка яц уж моттигаш. Бакъда, официально а доацаш оахкаш-м я. Шоаш санна кхы доаца памятникаш доха а деш дIакхухь. Малав уж дIакхухьар? Ванне а вац ширача заман сувениираш езаеннар. ТIой дIакхухь жаIун гIадж бе йоаллача, хьанад ховш доаца дукха жа долча наха. Бакъда, цаI къаьгга ховш да: уж паччахьалкхен дац. ДIа а хьалла а элгаций. гIалай, маьлхарча кашамий тIох даь цIенолгаш дола отарашкеш хьахул. Шоай законаш долаш бах цигара нах: хIамах эхь ца хеташ, йоаккхаш.

Цар хIалакйир бIаьшерашка Терте лаьтта кIайча дакай хьу, йохайир ашараш лекхаш оалхазараш дийка, даьри санна къегаш буц тийрка, мерза комараш хинна сийрда, керда, паргIата а самукъа а моттиг. Ма хоза товра укхаза ловзаш доагIа шакIа санна цIена шовдеи гаьний кIай хенаши! Уж цхьа моллагIа гаьнаш яцар. Кавказски кIай дак цхьа моллагIа яц. Из тамашийна ша иллача хьалхарча замалахьа денз ухх бирсача зоне дIа ца йоалаш йиса я.

Бакъда, моттигерча жаIуй бала бац уж дакаш яьгIача а дIаяьхача а. Цар дак дика лоархI цхьан хIаманна: цIилеторг хьал ма сеггинге а из лоталуш хилар. Хьаьта маьлаш-б уж шоаш? Отчетноста милицейски графага диллача цхьаннахьа бахаш а балха а боацца нах ба. Цар гIулакхаца а омалца а белгалдар фуд? Корта бохабу малар мелалга, вIаши жа-доахан лечкъаделга, цу тIа гIолла вIашагIлеталга, цул тIехьагIа Іадатен шариІатен Іаьдалагіа кхел хувшаелга да.

Аьхки цар жаи доахани доажалу колхозни лаьтташка, вIалла кхом а ца беш, тхол тIехьагIа-м буц ма йоалаялар укхаза яха уйла а йолаш. ТIа а ялац из. Специалисташа яхачогIа, цар жаи доахани лийннача шоаш хьалха хиннача тайпара йисац даьгIенаш, лаьтта телха долалу. Республика Іаьдало акха хьахинна дезалий отараш дIаяха решенеш еча юкъа уж кхы а дукхагIа хул, хIаьта уж дукхагIа ме хул кIезиглу хьу, дода хий, дохаду шин халкъа — нохчийн гIалгIаий халкъий памятникаш.

— Малав хьо? Мичара ва? — хетт аз эггара хьалха сайх кхийттача сагага. Тертена юхерча чIожа боса гIолла жа Іул лаьлла водар из, хьакхашта гIа а боаккхаш.

— Фу ях Іа, къонах, иштта дукха хаттараш хIана ду Іа? Деррига а цкъара ха гIерте... сиха къалургва хьо. Волле дIагIо хьай новкъа дIа. БIарга ногIара тIа бежа бIаргий хи тIадам санна ва хьо укхаза, из диц ма далийталахь, волле хьай новкъа. Гой хьона ахка, бух боацаш кIоарга я из. — аьлар цо, жа тIа леладо эсте гIадж белаж тIа а йилла, ший новкъа дIаволавелар.

ХIаьта цунна тIехваьлча хьагучаяьлар кхы а хений юхкаш. Цхьан сахьата йолча хана хинна моттиг йоацаш дIайоал эзар шерашка яьгIа гIалаш. Дерзандоал лоамара хоза лаьтта, Іалам яьгача аренна тара хул.

ДУКХА ха йоаццаш а тIехьа дака хьу, сега тIоа санна лоаман дода хий хиннача лоаман чIожашкаийрча сурт да хIанз. Терте трагеди я из.

Цу тIа гIолла оарц даькхадар Нохч-ГIалгIай АССР культура Министерствас. Министра А. Г. Киндарова йоах: министерстве вIашагIтеха я историен культуран памятникаш лорадара а пайда эцара а йола производственни группа. Цунна керте латт из гIулакх дукха деза Любовь Петровна Трегубова. Группе членаша ах шера йолча хана хьагучадаьхад хьалха довзанза хинна ширача ханара дукха памятникаш, уж учете а оттадаь, паспортизаци яьй, царна ремонтни реставраци яра гIулакх вIаштIехьдаькхад. Іалам лорадеча органашша айхха бувзам тессаб. Царца цхьана оттайир «Аргунскии Джейрахскоассинскии историко-архитектурни а Іалама а музеяш-заповедникаш хьаярах йола» проект. ДIадахача шера НГIАССР Министрий Совето чIоагIийир из проект, йоагIаш йолча ходатайстваца Российски Федераце правительстве а яхьийтай. Дукха ха йоаццаш арабаьннаб музеяш - заповедникаш хьаярах бола РСФСР Министрий Совета соцам. Из паччахьалкхен лоархIаме акт я. Цу лакхехьа хьоаьльча музеяшца - заповедникашца цхьана учете оттаяьй Маьт-Села яха языческиеле-ле а. Из я 3000 метр лакха болча Маьт-Лоам тIа. Из хьалъяьй тIохи сланеца (аьлха) зIилехи. Боккха исторически лоархIам болаш я Эса чIожарча тIаргамара йислагIча бIаьшере яь ухххьанцарча кераста дина элгац Ткъо-бIаь-Ерда. Оригинальни да цун хьалхашкара а тIехьашкара а пенаш, дукха да царна тIа хIанз а маIан фуд па ховш дола сурташ. Цун карниз бегача кхерах яь я, тамашийна орнамент а йолаш. Цунна я ширача заман ваятела (бIалгIаш яьчун) къайле, цу хана хинна уйла, быт. Бакъда воча сурте да хIанз из элгац: тхов чухкийттаб, пенаш даь тIой жа доча, цу лакхехьа бийцача «акхача» наха дIакхухь. ТIаргама историе реликвеш йохаеш ший низ бола урс ма могга кIоаргагIа чулахийт бульдозера. X—XIII бIаьшерашка даьхача аборигенни халкъий аридни зонеи культура центри лоархIача, кхо эзар шу хьалхара памятникаш долча ТIаргама территоре тIа билла болабаьб Кавказски перевальни машинниькъ. Из-м безаш хила мег, бакъда кхычахьа гIолла биллача бакъахьа бар.

РЕСПУБЛИКА культура министра дийпар кер тохаболийташ дола истори.

Бакъда, хьалхагIа ТIаргамахи никъ буллаш хиларца дувзаденна цунна тIаоттача кхерамахи дувцаргда вай. ТIаргамареи цунна гонахьарча моттигашкареи Іалам ший хозалга диллача шийца нийсде кхы доацаш хоза да. Укхазарча хьунагIа массаза а хьекхаш озонах бизза мух ба. Эсеи цох хьакхета хиши Іуйрийнарча хьаста чура дар санна цIена хьаьIа да. Царна гонахьа я къаьстта лораеш йола 20 тайпа эндемични буц, кхы вIалла хургдоацаш дIадалара гаргагIерта, СССР-еи РСФСР-еи цIеча книжка тIа даькхха 12 тайпара хьайбаш. Цига тIайоаллаш я нагахьа мара нийслуш йоаца гаьнаш. Шодамаш дола дийхк, лоамара надж, хIаьта Эса юхе я шоаш санна кхы йоаца наркаш.

Саг цхьа бахьан доацаш ваха хайнавац укхаза (дувцачогIа, пхи эзар шу хьалха). Цо лорадаьд цига Іалам, човнаш еш цунна кулг тIакхувдадаьдац, кхетаме пайда ийбаьб цун беркатах, кхоанарча ден уйла а еш. ХIама кхоллаш цо хьийгача кхихьахинна да бронза заманга-ра денз 19-ча бIаьшеренга кхаччалца йолча ханара истории культураи мах баь варгвоаца деза памятникаш. Уж чIоаггIа тохкаш а тамаш еш а дийцад доазол дехьарча Іилманхоша Гюльденштета, Берже, Клапрода, Штатера.

ТIаргама 8 квадратни километр мара йоацача зIамигача территоре тIа я 10 йоккха историко - архитектурни комплекс, царца Эгикхал, ТIаргам, Хамхи. Пхьуй а йолаш. Царца 135 нах чубаха, 17 нах чубахеи тIеман йола гIала, 20 вIов, 46 малхаркаш, 3 цIеле — еррига а 220 гIишло я, царна юкъе гIолла голаш а етташ чахте хабар дайтар «КПДЖ булла ча новкъа нийслуча исторе, археологе, культура памятникий мах мела-б хайташ хоам бе» аьнна, сенна дезар из? Уж дIадаьхачул тIехьагIа цар мах меттаоттабе-дезар из? Уж сий дола хIамаш бегдоахаш даьча хаттара оаха жоп далазар. Из иштта дале а, хаттар даьрашка ала безам ба: «Масса сом мах ба, масала, Василий Блаженне храма, е Исакиевски собора, е Бакурча йIий гIала, е Мцхетерча гIапа? Цу хаттарашта дала цаI мара жоп дац: «Мах баь варгвоацаш еза я адамий тIехьале. хIаьта цун цхьа дакъа да ТIаргамера памятникаш.

Хаьдда дола керттера кхоачамбоацараш а дувцаш НГIАССР культура министерстваси республика Госстройси хьалхашка ена керттера проектни решенеш тIа ца эцаш йита йоллаше а, шоай хьаштдар деш ба, къаьстта ТIаргама. Цига халъе йолаяьй 3 эзар сага лаьрхIа поселок, моттигера 500 болхло хургвола производственни комбинат, столови, материально - технически склад, электровозни депо, насосни станци, градирни, бетонни узел, цемента склад, еррига йоагIаш йола коммунально - бытовой сооруженеш шоашца хургйола механически мастерскеш а хургйолаш. Цига я гIишлош ю кхо моттиг. гIомареи жагIани карьераш...

Цу тайпара, йохаеш я ший хозалга диллача швейцарски, французски, австрийски лоамел а хозагIа йола из моттиг. Е кIезига я сага бехкагIа хьахинна човнаш Терте чIоже. Цига эзараш, эзараш дакаш тийда кIезигденнад дода хий, толхаяьй даьгIенаш, дохадаьд памятникаш.

ЦIАЬККХА а дош лургда вай Киндаровна: «ДIадаха бIаь шу чакхдоалаш дувца доладаьд Кавказски перевальни машинниькъ биллара дола дош. ХIанз мара йиш хиннаяц из дош бокъонца хьаллаца. Из никъ дика накъабаргба ерригача республикашцара региона бувзамаш чIоагIдара. БIаьшерашка а бе болх хилба цунна. Бакъда, никъ буллаш даь кIалха латтар дохаде-м дагIаш. Наькъа проект оттаеча хана теркалдаьдац СССР Іалам лорадарах дола законодательство. Теркалдаьдац долха зIамига хиш бIехдарах, нувхаш чукхувсарах, хий кIезигдалах, хьайбаш лорадарахи царех пайда эцарахи, Каспийски форд лорабеш кхы тIа де дезача гIулакхех, дIахо а хьу дикагIа лорааяран цох рациональни пайда эцаран долча гIулакхех дола эггара боккхагIа лоархIам бола паччахьалкхен декреташ. Культура памятникаш лорадарах дола Советий Іаьдал ма даьллинге арадаьнна Законца дийцача а да из.

Цох лаьца дийцар XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференце. Йоккхий проекташ социальни экспертиза йоацаш хилча экономически а адамашта а доккха зе ду. Иштта деш дола зе ма хулла кIезигде е вIалла хургдоацаш дIадаккха деза, яхаш дийцар цига.

Со тешаш ва «Аргунскии Джейрахско-Ассинскии историко - архитектурни а Іалама а музееш-заказникаш хьаярах» дукха ха йоаццаш РСФСР Министрий Совето тIаийца соцамо деррига а ший меттаоттадергхиларах. Терте, Малхаста, Майсте, кхыча чIожашкара ТIаргама памятникаш, дIаьхий Іалам бокъонца лорадергдола да ваьннав. Оаха вIашагIтехай хозрасчетни реставрационни группа, из болх бе а йолаеннай. Цо хьалха ше ма хиллара меттаоттаю къаьнара, наггахьа мара йисайоаца гIишлош. ХIаьта дукха ха йоаццаш республике йилла Іалам лорадара Паччахьалкхен комитет ший декхараш кхоачашде йолаеннай, доккхий деза декхараш.

ХIанз Нохч - ГIалгIайчен лоамашкарча чIожашка во хьахоз Іламан историческиганзаши хIалак еш хиларах бека лув-кхера.

О. ДЖУРГАЕВ.

Партконференци: Францена хетар

«Шоана фу хет Москве чакхъяьннача партконференцех? МалагIа уйлаш хьалхьоаяр цо? — со французашка уж хаттараш де бокъо йолаш вар. Ма дарра аьлча, дуккхача шерашка эггара хьалха Франце прессас/иштта шерра а чIоагIа теркам тIабахийта а ювцар советски чураполитически событи. Укхаза геттара чIоагIа хьежар конференце балхах болча хоамага, духха дувцар дискуссеш чакхъяьнначул тIехьагIа малагIа решенеш тIаэцаргья-хьогI, яхаш.

Франце цIихезача нахаца советски коммунистий форум чакхъяьнначчул тIехьагIа къамаьл хилар са. Цар шоашта хетар дийцар.

Андре СТИЛЬ, йоазонхо, Гонкуров Академе член:

— Со чIоагIа цецваьккхар конференце доакъошхошта шоашта хетар хьаала цIаккха ца еннача тайпара шерра таронаш луш долча конференцера демократически хьало.

Дерригача — политически, экономически, социальни доакъошкарча демократе, — мехкарча ерригача процессашка наха шерра дакъа лацарах доккха хIамаш карагIдаргда. Цо чIоагIа тешам болийт. ХIанз аз сай новкъостий: советски йоазонхой, актерий, художникий, кинематографистий уйла ю. Цар балхах демократи сихагIа хьокхалургья, хIаьта из дукхагIа гуш а хургья. Кхолламорча паргIатоно новкъостал дергда царна ерригача общественна дикадар дара гIулакхе боккха бехктокхам хьатIаэца. ХIаьта тIеххьара партконференцеца дувзаденна цхьа хIама белгалдаккха безам бар са. ХIанз дунен тIа Советски Союза Коммунистически парте образа трансформаци хулаш латт. Хьалха хиннар массаза а кхыча мехкашкарча демократически а болхлой а болама пайдана яцар. ХIанз деррига а кхыча бесса да.

Филипп ДЕВИЛЛЕР, политолог, дунен халкъашта юкъерча гIулакхий даькъера спеціалист:

— Сона чIоагIа лоархIаме хет Лакхехьарча Совета функцеш хувцара предложени, иштта деррига боарамашка Советий лоархIам лакхбар. Сона хетачогIа, символични да сталинизма боабаьрашта памятник оттадара йола решени тIаэцар. Сона укхаза гу общественни структурашка уж во явленеш хьакхоллаш йола механизмаш тIа ца эцар духьа дIадахачун уйла е безам хилар.

Сона хетачогIа, из деррига дика а масштабни а да, цудухьа, деррига гIулакхаца мишта кхоачашдергда-хьогI аьле, сабардаь хьажа безам отт. Хьалхарча шерашка чIоагIа овлаш хийца нах а болаш ба, хIаьта цар реформа яра новкъарле ергья. Сона хетачогIа, дукхагIдар тийша хургда кердача процессашка общественность а пресса а юкъеозарах. Цу процессашка цар дакъа лацаро, цар тIахьожамо, критика консервораш меттахьара баха мег.

Жан РАДВАНИ малхбоален халкъий меттай а культура а Института профессор:

— Са чIоагIа теркам тIаэзар конференце хиннача дискуссеша. Цу боарам тIа дешаш дукхача хана денз къестадаьдац. Сона цунца гу политически сакхетам чIоагIбалар. Цо хьахьокх партера нах кердача тайпара уйла е болабеннаргда. ХIаьта из чIоагIа лоархIаме да. Ховш ма хилара, цхьан решене, цхьан декрето автоматически демократе оттаергйоацалга. Из тара тоъалл хьаькъал эш.

ШозлагI-дале, со чIоагIа цецваьккхар М. Горбачева а кхыча кулгалхоша а конференце дувца, решенеш тIаэца езаш дола керттера дешаш увттадоро. Уж — демократе, цхьатарра бокъо хилара, парте а Іаьдала институтий а балха проблемаш. ЧIоагIа къовсама хьисапе къамаьлаш долча хана а лерагIа перестройка наькъагIа дIабаха хар — из а политически сакхетам чIоагIбалар да.

ХIанзарча дискуссеша 20-ча шерашкара съездаш лагайохийт. Царна юкъера башхало, хIанз политически никъ гуш ба, хьадда перспективаш я, дуккхадар къоастаде деза ха хьаэттай. Сона хетачогIа, СССР гаргарча шин-кхаь шера событешца йIаьхий хургьч.

Дмитрий ЯКУШИН,
АПН соб. корр.

Париж.

БУЛАВАЙОРЧА ЯРМАРКЕ

Булавайо (Зимбабве) чакхъяьлар дунен халкъашта юкъера торгови ярмарка. Цу къонача африкански республика экономически вахарг йоккха событи хилар цох, цун доазал дехьарча партнерий чIоаггIа теркам тIа а эзар.

Гобаьккха павильонаш йолча майдана юккъе я чопаш беш цIи хеза мора малар хьауха «кока-кола» геттара йоккха шуша. ХIаьта цунна гонахьа — традиционни африкански ансамблешмузыканташ, халхарой, иллн оаларашн ба. КIеззига дIахо ваьлча кафетереш, сомаш, еIга кхалла хIама чуйолаш лотокаш я. Царел дехьагIа кооператорий — пхьегIашъерий, дахчан тIа догам дерий, хьийза хIамаш ерий мастерскеш я. ХIаьтта шоаш хьаяь яьнна хIамаш цигга дIайохк цар.

Зимбабве кълбехьенмалхбузе, городе Булакайерча дунен халкъашта юкъерча торгови ярмарке эггара дукхагIа нах гулбаьб хIанз.

ХIанзарчоа къонача африкански республика белала экспортага 80 процент кхоач. Бакъда, из кIезигье йолаяьй кIада, кога гIирс, тIоарасках яь изделеш. кхачан продукташ. металлах хIамаш еча промышленноста изделеш. цхьайола станокаш, мухкхухьа автомобилаш санна долча кийчача товараша.

Ший аргIана республикана эш геттара нийсса йола станокаш, автомобилашта йола запасной оатхалаш, хIаьта иштта тайп-тайпара бедал.

Андрей ДУБРОВСКИЙ,
АПН соб. корр.

Булавайо—Хараре.

ГIулакх кхоачашдарга хьежаш да

Петр Кандельхард профессерIа автомеханик ва, цун доалахьа я Берлина юххера йоккха йоаца ремонтни мастерской.

XIX Ерригсоюзни партийни конференци йолча дийнахьа из ГДР-ера дуккха а нах санна теркам тIабахийта Москверча хоамашка хьийжав.

— Дукха ха яц, М. С. Горбачевнеи Р. Рейганеи юкъе переговораш хинна а вай цига карагIдаьнначох гIад иха а, хIаьта цул тIеХьагIа бутт баьлча юха а тхо Москвага ладувгIаш да, — йоах П. Кандельхарда АПН корреспондентаца М. Кубеевца къамаьл деш. — Со — Христианско-демократически союза член ва, цхьабакъда боккха теркам тIабахийта хьежар со, Советски Союза Коммунистически парте XIX-ча Ерригсоюзни конференце балхага, иштта М. С. Горбачева доклад яйзар. Хьажал шо, еррига доклад тIайола «Нойес Дойчланд» яха газета практически лаха хала дар. Цо хьахьокхац-те тха мехка Советски Союзе хулача событешка мел теркам тIабахийта хьеж.

Са чIоагIа теркам тIаэзар М. С. Горбачева экономически, социальни доакъошкара перестройка проблемаех гуччахьа хиннача къамаьло. Аз кхетадечогIа, кердача тайпара уйла яра политико хьалхадоах гIулакхаш шоаш ма дарра дувцалга, цар боаггIа мах белга. Ховш ма хиллара из атта гIулакх дац. Цхьабакъда хьалхашка оттадаь де лерхIашдар чIоагIа пайдане а дика а да, цудухьа, из карагIдаргхиларах теша воагIа.

ХIаьта сайна хетачогIа, дувца безам бар са. Са автомобилашца, цу даькъе советскичарца а гIулакх леладе дезаш хул. Уж еррига машинаш керттерча даькъе дика хьаяьй, цхьабакъда, цхьаьола кхоачамбоацараш да. Тха мастерске уж дIадахара хьакъехьа цхьацца опыт Іояьй, цудухьа тха безам бар моллагIча советски сервисни мастерскеца бувзам оттабе, царна тхоай опыт дIайовзийтаргйолаш, хIаьта тхоай коллегашкара цхьацца хIама Іомадергдолаш.

М. С. Горбачева ший доклада тIа дийца тайп-тайпарча дунен халкъашта юкъера кооперацей а специализацей а кIийлен тIа Іилме, технике, производстве деррига чулоацаш цхьана болх белга практике технад, хIаьта цо, хьахьекхад ше пайдане а шерра таронаш йолаш а гIулакх хилар. ХIанз гIулакх — из кхоачашдарга хьежаш да.

(АПН).

Берлин.

Чахкиев СаIид

ЦIЕРАГА МАЬРЕ ЯХАР

(Чакхдоалар. Долалур 7, 9, 12 июле арадаьннача «Сердало» тIа).

Цхьабакъда, вокхо вайтар ше теркал. Аьзе оамал яр, шепандар локхача хана, из бай лелабеш а, из, чIоаггIа боаржа а бийя, шерра дIабохийташ а, бера дIахеца йоаллаш санна, из пандар а боацаш, оалхазар долаш санна.

Цу Шолжа-гIалий тIара венача зIамигача сагаца халхаяьккхар из, цун безам боаццаше. Халхар, масса хана а санна, дIадоладир цо атта а дай а. Пандар а озабир чIоагIа зовне оаз йохийташ. ЗIамига саг — Лаьча хиннаяр цун цIи — халха вала ховш хиннавар. вIалла дувцалга а йоацаш. Даим Аьзес цецбоахаш хинна нах, хIанз берригаш Лаьчийгахьа хьежар, цо деш дола халхар сов хоза хеташ. Из дезадаланзар Аьзена: сихдир цо ший халхар, сихбир пандар, духхьал цIи яьлча санна масса хьувзаяьлар. Цхьабакъда, цхьаьккха а из цецйоаккхаш а эшаеш а моттиг нийсьелар цунна. Лаьча, цIаьхха лага а доацаш, Аьзенен цун пандаран юкъе нийсвелар. Цкъарчоа сайцар наха детта тIоараш, сецар Аьзий пандар а. XIанз фу хургда-хьогI ухха-за, аьнна хийтар хIаранена. Наьха къонах ца ховш а шоай кхалсагах дIахьокхавелча, цIий Іодохийташ Іаьдал хиннад гIалгIай, хIаьта хIанз эттар... Шевар цецвоаккхаш дар. Цхьабакъда, Лаьчас ший кулг, ког, балам дIахьокхабалийтанзар йоIах. TIехкарца эза йиткъа юкъ а йолаш, лаккха айдаь ши кулг а долаш, нийсса уралттар из, кIаьда когабухьара халха а вувлаш. Бокъонца зIамигача саго леладечох шоаш кхийттача, геттара чIоагIа тIоараш техар гонахьа латтараш, белакъажар даьлар цар йовхьамач тIа, цIогIарч детта баьлар уж: «КIант ва! КIант ва!» — яхаш. «ДIалакха пандар! Фу хиннад хьона?! Кхера хIана еннай хьо!» — йоахар Аьзега. Цо дIалекхар пандар, чIоаггIа лора а луш. КIеззига ха яьлча. Аьзенен пандаран юкъера атта хьаарийккхар Лаьча. Из араэккхарца ший пандар а сацийтар Аьзес. Из цхьан пандар лакха ховча йоIага дIа а бенна, цIагIа чуядар из. Ийилхар, нахах лечкъа а лечкъа. Цхьабакъда, из ловзаргара ядар а елхар а зIамигача сага эгIазъяхар дацар цун. Боккъалдар аьлча, дика хетар цунна, из ишта нийсденна. XIаьта а... сов дагадоацаш из нийсденна... Цу зIамига саго цкъарчоа ше чIоаггIа кхераяр, цо ший са аьхкдаккхар... хIанз Іоа кIоаргга дег чура хьалхьувш вIалла сагаца ший хинна йоаца уйлаш... Из дерригa а цхьатарра хьувзар цун керда чу...

Лаьчен Аьзин шоайла вIаши безабелар. Из тамаш а яцар, хIана аьлча, шаккхе а къона а бар уж, хоза а бар, дог-уйлаш цIена йолаш а бар. Тамаш яр, байза кхо кIира а далалехьа Аьзи едда цунга маьре яхар.

Аьзена вIалла дагахьа а дацар, ше иззаморг дерг ма дий аьнна. Ховр цунна, из мел хала хетаргда дъаьнен дьь-наннен. Цхьабакъда, гIулакх мишта нийсделар аьлча, институте пхелагIа курс чакхйоаккхаш вола Лаьча практике вохийташ вар цхьа ах шу гаргга даккха. Шийна снл духхагIа езача Аьзецара къаьста ваха безам бацар цун, Аьзи а яцар цунцара къаьста иззал ха яккха могаргдолаш. Нагахь санна нах чуухийташ еха белча, гIулакх гаьна даргдар. Цудухьа, хIанз зама а кхьча тайпара ма йий вайна, вай нраза духьала хила йиш мичай вай дай а, аьнна, дир цар из гIулакх.

Хала хийтар Фаржета, шийна юхера дIа ца йоалаш лийнна «ший йиIиг», дош аьнна, хIама хьа ца хайташ, иштта едда маьре яха. Іалькмате халахетар хилар цу гIулакхах Аьзе даьна Дидига а. «Тоам а бергбац аза вIалла чу а ютаргьяц, из са йоI а яц!» — яхаш, чIоагIа лувш хьайзар из. Цхьабакъда, тоам бе бийзар кастта, юрта лоархIаш а сий деш а бола нах юкъе а баьхка. Иоіаца та а вийзар, хIана аьлча... тIом хьайра цун йоI маьре яха бутт а балалехьа.

Лаьча ший лоIамах тIем тIа вахар из болабеннача юхьхьанцарча деношка. Цхьа зIамига цIалг дар цун Шолжа-гIалгIай а нохчий а, халкъа моастагIий да шо аьнна. массанена хозаш хьакхайка а дьь. мехкан а вахарах а боха а баь, Іолаьхкар Юкъерча Азе. Казахстане. кхычахьа.

Ше фу дича бакъахьа да па ховш Аьзи хьувзача хана, ена из йолча чуийккхар Евдокия Платоновна.

— Ер фуд? — еха, кулгаш дIа-са ухийтар Аьзе. — Со... халкъа моастагIа!.. Даьци Дуся. хьо теший?..

— Къамаьлаш сацийта! — Говзал хьаIомайича, хургья. Курсаш я мехкаршта хьаеллаш, трамвай лелае Іомабергболаш. Дурраз хIанз хьо санна бола къона кхалнах беза цига.

— Ай, ховргдий сона трамвай лелае?

— Ховргда. Безам бале, ховргда.

Иштта Евдокия Платоновнас йига а йига, трамвай лелае Іомаелар Аьзи. XIанз цунна кIезиг-духха ахча а доагIар, ха чехкагIа дIа а йодар. Лаьчийгара каст-каста каьхаташ ухар. Могашмаьрша ва, яхаш яздора, массаза санна. Хье лорале, гIайгIа ма е, меца а ма ела, йоахар. Каьхаташ каст-кастагIа ахийта. Аьзес хIара денна хIана яздац, аьнна яздора цунга каьхаташ. Лаьчийгара цаI деча, кхоъ юха яздора цо.

Цкъа да вера Аьзи йолча. Из вар а мишта хилар аьлча, тIоаргаца чу ший хIамашка хьожаш йоаллача Фаржета, ше маьре йоагIаш цIи юкъе елла бена ши топпара кад хьакорабанзар. Цкъарчоа кхераеннаяр из, уж кадаш ший дайнад мотташ. Цхьабакъда, дIауйла йинча, цо кхетадир, ше маьре йодаш ший цIен кхуврча чура цIи а нийца яхар.

— Со дийна мел я вай кхуврч а байнабац, боург а бац. XIанзчул тIехьагIа, хьа йоI дийна мел я, цун кхуврч а боургбац. Бов йиш а яц. Цудухьа... Шолжа-гIалий тIа а вахе, хьай йоI фу деш я, фу деза-мел деза хьажа.

Иштта гIулакх этта вера Дидиг гIалий тIа.

Аьзи гIелъеннаяр. Атта дацар цунна городе, балха яле а шийна тоъал хIама цо йоаккхе а.

— Йола... тханцига а, — аьлар Дидига, цIаваха, аьнна ше арабаьлча. — Фаржета чIоагIа дагайоал хьо.

Цо Фаржета цIи аьккхача, йийлха а йийлха, ший даьна мархIакхийтар Аьзи.

— Нани!.. Са Нани!.. Сона къин тIера яла. алалахь цунга?! — дехар цо, даггара елххаше.

— Ма елха... Фу леладу Іа... Нах бIара ма хьежабе, — йоахар Дидига, из тее гIерташ.

Дидига хацар, Аьзена а хацар, кхы шоаш шиъ вIаши гургдоаналга.

Биъ бутт кхаьчабар. Лаьчийгара каьхат ца доагIа. Ше фу дича бакъахьа да па ховш, чIоагIа еха, цIайгIа еш хьувзар Аьзи. Каст-каста из йолча йоагIар Евдокия Платоновна. Цо кIезиг-дукха самукъа доаккхар цун. Цун ший а вар ши воI тIем тIа. ХьатIанхьаьчар шовзткъеи дилъагIа шу ткъаьи кхоалагIа февраль. Шу дийнахьа гIалгIай а нохчий а, халкъа моастагIий да шо аьнна. массанена хозаш хьакхайка а дьь. мехкан а вахарах а боха а баь, Іолаьхкар Юкъерча Азе. Казахстане. кхычахьа.

Ше фу дича бакъахьа да па ховш Аьзи хьувзача хана, ена из йолча чуийккхар Евдокия Платоновна.

— Ер фуд? — еха, кулгаш дIа-са ухийтар Аьзе. — Со... халкъа моастагIа!.. Даьци Дуся. хьо теший?..

— Къамаьлаш сацийта! — Цхьабакъда, вокхо вайтар ше теркал. Аьзе оамал яр, шепандар локхача хана, из бай лелабеш а, из, чIоаггIа боаржа а бийя, шерра дIабохийташ а, бера дIахеца йоаллаш санна, из пандар а боацаш, оалхазар долаш санна.

Цу Шолжа-гIалий тIара венача зIамигача сагаца халхаяьккхар из, цун безам боаццаше. Халхар, масса хана а санна, дIадоладир цо атта а дай а. Пандар а озабир чIоагIа зовне оаз йохийташ. ЗIамига саг — Лаьча хиннаяр цун цIи — халха вала ховш хиннавар. вIалла дувцалга а йоацаш. Даим Аьзес цецбоахаш хинна нах, хIанз берригаш Лаьчийгахьа хьежар, цо деш дола халхар сов хоза хеташ. Из дезадаланзар Аьзена: сихдир цо ший халхар, сихбир пандар, духхьал цIи яьлча санна масса хьувзаяьлар. Цхьабакъда, цхьаьккха а из ловзаргара ядар а елхар а зIамигача сага эгIазъяхар дацар цун. Боккъалдар аьлча, дика хетар цунна, из ишта нийсденна. XIаьта а... сов дагадоацаш из нийсденна... Цу зIамига саго цкъарчоа ше чIоаггIа кхераяр, цо ший са аьхкдаккхар... хIанз Іоа кIоаргга дег чура хьалхьувш вIалла сагаца ший хинна йоаца уйлаш... Из дерригa а цхьатарра хьувзар цун керда чу...

Лаьчен Аьзин шоайла вIаши безабелар. Из тамаш а яцар, хIана аьлча, шаккхе а къона а бар уж, хоза а бар, дог-уйлаш цIена йолаш а бар. Тамаш яр, байза кхо кIира а далалехьа Аьзи едда цунга маьре яхар.

Аьзена вIалла дагахьа а дацар, ше иззаморг дерг ма дий аьнна. Ховр цунна, из мел хала хетаргда даьнен дьь-наннен. Цхьабакъда, гIулакх мишта нийсделар аьлча, институте пхелагIа курс чакхйоаккхаш вола Лаьча практике вохийташ вар цхьа ах шу гаргга даккха. Шийна снл духхагIа езача Аьзецара къаьста ваха безам бацар цун, Аьзи а яцар цунцара къаьста иззал ха яккха могаргдолаш. Нагахь санна нах чуухийташ еха белча, гIулакх гаьна даргдар. Цудухьа, хIанз зама а кхьча тайпара ма йий вайна, вай нраза духьала хила йиш мичай вай дай а, аьнна, дир цар из гIулакх.

Хала хийтар Фаржета, шийна юхера дIа ца йоалаш лийнна «ший йиIиг», дош аьнна, хIама хьа ца хайташ, иштта едда маьре яха. Іалькмате халахетар хилар цу гIулакхах Аьзе даьна Дидига а. «Тоам а бергбац аза вIалла чу а ютаргьяц, из са йоI а яц!» — яхаш, чIоагIа лувш хьайзар из. Цхьабакъда, тоам бе бийзар кастта, юрта лоархIаш а сий деш а бола нах юкъе а баьхка. Иоіаца та а вийзар, хIана аьлча... тIом хьайра цун йоI маьре яха бутт а балалехьа.

Лаьча ший лоIамах тIем тIа вахар из болабеннача юхьхьанцарча деношка. Цхьа зIамига цIалг дар цун Шолжа-гIалгIай а нохчий а, халкъа моастагIий да шо аьнна. массанена хозаш хьакхайка а дьь. мехкан а вахарах а боха а баь, Іолаьхкар Юкъерча Азе. Казахстане. кхычахьа.

Ше фу дича бакъахьа да па ховш Аьзи хьувзача хана, ена из йолча чуийккхар Евдокия Платоновна.

— Ер фуд? — еха, кулгаш дIа-са ухийтар Аьзе. — Со... халкъа моастагIа!.. Даьци Дуся. хьо теший?..

— Къамаьлаш сацийта! — Цхьабакъда, вокхо вайтар ше теркал. Аьзе оамал яр, шепандар локхача хана, из бай лелабеш а, из, чIоаггIа боаржа а бийя, шерра дIабохийташ а, бера дIахеца йоаллаш санна, из пандар а боацаш, оалхазар долаш санна.

Цу Шолжа-гIалий тIара венача зIамигача сагаца халхаяьккхар из, цун безам боаццаше. Халхар, масса хана а санна, дIадоладир цо атта а дай а. Пандар а озабир чIоагIа зовне оаз йохийташ. ЗIамига саг — Лаьча хиннаяр цун цIи — халха вала ховш хиннавар. вIалла дувцалга а йоацаш. Даим Аьзес цецбоахаш хинна нах, хIанз берригаш Лаьчийгахьа хьежар, цо деш дола халхар сов хоза хеташ. Из дезадаланзар Аьзена: сихдир цо ший халхар, сихбир пандар, духхьал цIи яьлча санна масса хьувзаяьлар. Цхьабакъда, цхьаьккха а из ловзаргара ядар а елхар а зIамигача сага эгIазъяхар дацар цун. Боккъалдар аьлча, дика хетар цунна, из ишта нийсденна. XIаьта а... сов дагадоацаш из нийсденна... Цу зIамига саго цкъарчоа ше чIоаггIа кхераяр, цо ший са аьхкдаккхар... хIанз Іоа кIоаргга дег чура хьалхьувш вIалла сагаца ший хинна йоаца уйлаш... Из дерригa а цхьатарра хьувзар цун керда чу...

Лаьчен Аьзин шоайла вIаши безабелар. Из тамаш а яцар, хIана аьлча, шаккхе а къона а бар уж, хоза а бар, дог-уйлаш цIена йолаш а бар. Тамаш яр, байза кхо кIира а далалехьа Аьзи едда цунга маьре яхар.

Аьзена вIалла дагахьа а дацар, ше иззаморг дерг ма дий аьнна. Ховр цунна, из мел хала хетаргда даьнен дьь-наннен. Цхьабакъда, гIулакх мишта нийсделар аьлча, институте пхелагIа курс чакхйоаккхаш вола Лаьча практике вохийташ вар цхьа ах шу гаргга даккха. Шийна снл духхагIа езача Аьзецара къаьста ваха безам бацар цун, Аьзи а яцар цунцара къаьста иззал ха яккха могаргдолаш. Нагахь санна нах чуухийташ еха белча, гIулакх гаьна даргдар. Цудухьа, хIанз зама а кхьча тайпара ма йий вайна, вай нраза духьала хила йиш мичай вай дай а, аьнна, дир цар из гIулакх.

Хала хийтар Фаржета, шийна юхера дIа ца йоалаш лийнна «ший йиIиг», дош аьнна, хIама хьа ца хайташ, иштта едда маьре яха. Іалькмате халахетар хилар цу гIулакхах Аьзе даьна Дидига а. «Тоам а бергбац аза вIалла чу а ютаргьяц, из са йоI а яц!» — яхаш, чIоагIа лувш хьайзар из. Цхьабакъда, тоам бе бийзар кастта, юрта лоархIаш а сий деш а бола нах юкъе а баьхка. Иоіаца та а вийзар, хIана аьлча... тIом хьайра цун йоI маьре яха бутт а балалехьа.

Лаьча ший лоIамах тIем тIа вахар из болабеннача юхьхьанцарча деношка. Цхьа зIамига цIалг дар цун Шолжа-гIалгIай а нохчий а, халкъа моастагIий да шо аьнна. массанена хозаш хьакхайка а дьь. мехкан а вахарах а боха а баь, Іолаьхкар Юкъерча Азе. Казахстане. кхычахьа.

Ше фу дича бакъахьа да па ховш Аьзи хьувзача хана, ена из йолча чуийккхар Евдокия Платоновна.

— Ер фуд? — еха, кулгаш дIа-са ухийтар Аьзе. — Со... халкъа моастагIа!.. Даьци Дуся. хьо теший?..

— Къамаьлаш сацийта! —

ДУВЦАР

— Говзал хьаIомайича, хургья. Курсаш я мехкаршта хьаеллаш, трамвай лелае Іомабергболаш. Дурраз хIанз хьо санна бола къона кхалнах беза цига.

— Ай, ховргдий сона трамвай лелае?

— Ховргда. Безам бале, ховргда.

Иштта Евдокия Платоновнас йига а йига, трамвай лелае Іомаелар Аьзи. XIанз цунна кIезиг-духха ахча а доагIар, ха чехкагIа дIа а йодар. Лаьчийгара каст-каста каьхаташ ухар. Могашмаьрша ва, яхаш яздора, массаза санна. Хье лорале, гIайгIа ма е, меца а ма ела, йоахар. Каьхаташ каст-кастагIа ахийта. Аьзес хIара денна хIана яздац, аьнна яздора цунга каьхаташ. Лаьчийгара цаI деча, кхоъ юха яздора цо.

Цкъа да вера Аьзи йолча. Из вар а мишта хилар аьлча, тIоаргаца чу ший хIамашка хьожаш йоаллача Фаржета, ше маьре йоагIаш цIи юкъе елла бена ши топпара кад хьакорабанзар. Цкъарчоа кхераеннаяр из, уж кадаш ший дайнад мотташ. Цхьабакъда, дIауйла йинча, цо кхетадир, ше маьре йодаш ший цIен кхуврча чура цIи а нийца яхар. Из ловзаргара ядар а елхар а зIамигача сага эгIазъяхар дацар цун. Боккъалдар аьлча, дика хетар цунна, из ишта нийсденна. XIаьта а... сов дагадоацаш из нийсденна... Цу зIамига саго цкъарчоа ше чIоаггIа кхераяр, цо ший са аьхкдаккхар... хIанз Іоа кIоаргга дег чура хьалхьувш вIалла сагаца ший хинна йоаца уйлаш... Из дерригa а цхьатарра хьувзар цун керда чу...

Лаьчен Аьзин шоайла вIаши безабелар. Из тамаш а яцар, хIана аьлча, шаккхе а къона а бар уж, хоза а бар, дог-уйлаш цIена йолаш а бар. Тамаш яр, байза кхо кIира а далалехьа Аьзи едда цунга маьре яхар.

Аьзена вIалла дагахьа а дацар, ше иззаморг дерг ма дий аьнна. Ховр цунна, из мел хала хетаргда даьнен дьь-наннен. Цхьабакъда, гIулакх мишта нийсделар аьлча, институте пхелагIа курс чакхйоаккхаш вола Лаьча практике вохийташ вар цхьа ах шу гаргга даккха. Шийна снл духхагIа езача Аьзецара къаьста ваха безам бацар цун, Аьзи а яцар цунцара къаьста иззал ха яккха могаргдолаш. Нагахь санна нах чуухийташ еха белча, гIулакх гаьна даргдар. Цудухьа, хIанз зама а кхьча тайпара ма йий вайна, вай нраза духьала хила йиш мичай вай дай а, аьнна, дир цар из гIулакх.

Хала хийтар Фаржета, шийна юхера дIа ца йоалаш лийнна «ший йиIиг», дош аьнна, хIама хьа ца хайташ, иштта едда маьре яха. Іалькмате халахетар хилар цу гIулакхах Аьзе даьна Дидига а. «Тоам а бергбац аза вIалла чу а ютаргьяц, из са йоI а яц!» — яхаш, чIоагIа лувш хьайзар из. Цхьабакъда, тоам бе бийзар кастта, юрта лоархIаш а сий деш а бола нах юкъе а баьхка. Иоіаца та а вийзар, хIана аьлча... тIом хьайра цун йоI маьре яха бутт а балалехьа.

Лаьча ший лоIамах тIем тIа вахар из болабеннача юхьхьанцарча деношка. Цхьа зIамига цIалг дар цун Шолжа-гIалгIай а нохчий а, халкъа моастагIий да шо аьнна. массанена хозаш хьакхайка а дьь. мехкан а вахарах а боха а баь, Іолаьхкар Юкъерча Азе. Казахстане. кхычахьа.

Ше фу дича бакъахьа да па ховш Аьзи хьувзача хана, ена из йолча чуийккхар Евдокия Платоновна.

— Ер фуд? — еха, кулгаш дIа-са ухийтар Аьзе. — Со... халкъа моастагIа!.. Даьци Дуся. хьо теший?..

— Къамаьлаш сацийта! —

Цхьабакъда, берзлой дIайовлаш яцар, дIайовла дагайолаш а яцар. БIарграш къерзадора цар, царгаш вIашкаеттар. Шийна букъа тIа ши тIод а тохаш, юхьа тIа цхьа во хьаж йоагIа Iн хьатIа а тохаш, цхьа борз тIехьийккхача кхетадир Аьзес, ше царна бокъонца кIалйисалга.

Дагадехар цунна цIи юкъе а йоаллаш, ше лорадеш дахьа топпара кадаш. Дагадехар, йоккха хало тIаэтта, баха моттиг йоацаш бисача, цIерага маьре уха хиннаб гIалгIай мехкарий, яхаш, шийна цхьан хана нане дийцар.

«Со а гIоргья цIерага маьре. — Из уйла ессар цун дег чу. — ЦIена хулийтаргба аз сай Лаьчийцара безам... ЦIи санна цIена»..

Холах йол яккха эттар из, чехка ка а етташ, лоа дIа а доахаш. ГIулакх геттара снхьяла езаш дар: сов майра яьнна хьувзар гонахьара берзлой.

Йол дикка хьагулъелча, из дIа ца яхьийта миха духьал а хувшаш, ший полтув тхьама кIалара кадаш хьадаьхар цо. Цхьа кад тIера хьа а нийца, аьла юкъе беллар шюлагIа кад. Хьекхача михо, по фо яха ца дезаш, чехкка хьаллотайир цIи.

ЦIи бIаргаяйча, юстара лийхар берзлой. Дукха ха ялалехьа йоккха цIи яьнна лотабелар хол. Берзлой геттара яйдар. Къайлаяьлар гучар а.

«Ер боага хол бIарга а байна, моллагIа ваьнна а цаI оарцагIа вала мег-кх сона», — аьнна хийтар Аьзена. Цхьабакъда, цхьаккха саг оарцагIа валанзар цунна.

Мецала яла йоалла, чIоагIа кIаьдъенна деррига дегI лазаш йола из, цIеро йIох а яь, кIеззига салаIа дагахьа йолаш Іохайннача, дIатхьайсар..

Кхы сага бIаргаювнзар Аьзи.

БIаьсти из хол баьгача тIаннийсвеннача казаха ши топпара кад корабир. Цо уж шийна цIа а дихьар, кхы хIама деце жIалешта деш дотта накъа ма даргдий ераш, аьнна.

Уж кадаш, цкъа юрта ловзаш делаш, бIаргадайра Зайга, Угузен Лубайн воIа. Цунна дайзар уж.

TIаннха кхетадир наха, Аьзе вахар мишта хьадад... Цхьавола къоалде дагадеха саг юхатоха Іалаьмате хала хул. Сахьат мел доал тешам дукхагIа чубосс цун дега чу. Уйлаш кIоаргагIа хул, ловзаш бола ког — майрагIа. Шийна дагалаттар кхоачашдулургда, аьнна хетача хана, дагахьа «аьттув балба са», аьле шийна ловца а баьккхе, аравоал. Таьлме уллача котама кIалара фуъ, хьашт дале, уст-наьна бохча чура сом хьоргдолаш хул из. Бакъда, вай дувцаргдар ахча дац. Из — атта дакха гIертача наха деш дола къоал да.

Йоккхача Ачалкхе вахача Чапанов Къурейша 21 устагIа бар ший доалахьа, кхыдола хьайбаш ца лаьрхIача. «БIаь-а-а» яхаш Іеха а Іехаш, уж дажа долхаш е чудоагIаш бIаргадайча дегаш тохадале бусар вежарий АкиевгIар Хьасани Іийсан. «БIаь-м шо ма хила балара, шух цаI-мукъагIа тха хин-

Белам а белхам а

«ЙОЛ ЭЦА» БАХАРАШ

на» — оалар цар цIаьрмата бIаргашца уж накъадоахаш. Цу юкъа дIайха шашлык дагадехе шодаш Іойолхар цар. Е уж базар тIа дехкача хьаэцаргдолча ахчан лачараша гIозбоахар. Цу хана вежарий могашал тахка эттача, кхыметтел лакхерчо цхьаккха дакъа ца деннача саго а, майрра аргдар царга «Шоана кхийттар наьха жа лочкъаде шокъ яра лазар да», аьнна. XIана аьлча, цу уйлаша садуаш Назранера ваьле Ачалкхе воагIар воккхагIвола Хьасан. Цхьабакъда, цхьацца хIама юкъенйккхе, вусар шакъе. ЗIамагIволчоа хьехараш дий, цIаводар из. Иштта наьха хьакъа сатIехьхувш хьларах, харцахьча наькъа тIа воал ши воша, воккхагIа вар хьалха а волаш.

Дукха садетта маганзар вежаранштa. Іохкера, укх шера январь бетта, шоай «керттера декхар» кхоачашде лаьрхIар.

Бийса баьде яр. Когашта кIал лоа цIувзар. К. Чапанов вахача улицагахьа бухь билла болхар вежарий.

— Гучадовле, фу аргда вай? — хеттар Іийсас сихвенна водача вешийга.

— Сагот ма де Іа, — йоахар Хьасана. — Доакъар кхоачаденна дисад тхо. Шугара йол эца дахкийтадар тхо дас, аргда, вай. Кхийтарий хьо?

— Кхийтар...

Телевизор чу «Время» яха программа чакхъяьнначул тIехьагIа, цхьаккха хIама гунахьа доацаш, Іобийшар ЧапановгIар. Цхьа ха яьлча, коа цхьа чIоагIа тата хеза метта урахайра Хьава. Корах арахьежача цхьа хIама хинналга хайра цунна.

— Вай коа тата деш хазар сона, — аьнна, воша Адам сомаваькхар цо. Ара ваьлча коа юкъе лела ялх устагI, кхий наIарех баькхха гIув, цхьа саг бIаргавайра Адама.

— Хьо малав? Фу деза хьона? — аьнна, хьаттар цо.

— Коттоев Султана воI ва со. Шугара йол эца вайтав со дас, — жоп делар Хьасана.

Бийса баьде яле а, сибатах а оазах а Хьасан вайзар Адама.

— Акиев Хьасан ма вий хьо. Оапаш хьана бувц Іа. Жа лочкъаде венав хьо, — аьнна, цунна дIатIаволавелар Адам.

Іийса цу юкъа хьулавенна латтар. Шоаш бена никъ маьрша чакхбаргбоацалга кхетадир цо. Цудухьа хIанз ший де дезар вошас хьалхадаккха дезаш вацар из. XIа, аьнна. Адам Хьасана тIаволалушшехьа тийшача балхах кертах гIаж техар цо цунна, вожавеш. Из дерригa гуш латтача Хьавас ший шоллагIа вола воша Іумар оарцагIваькхар. Зуламхой хьалувца гIертар из шийна могардаь. Бакъда, вежарий ка яла дага бацар. ГIажамашца шоаш дергдар даь баьлча, «чIарх» аьнна кисашкара урсаш хьаллелхийтар цар. Іумар кхеравена тIехьашкавалар догдоахаш. Кхы лоатта ца енна, довна юкъе ера Хьава а. Шоай аьттув баргбоацалга хайна, пхьагалаш санна, дIалийлхар Акиевгіар гIажамаш а Іокхайса, наьха коа шоай шляпа а аллийта.

Шоашта хьаьнала бахача наьха хьакъ лочкадаь пайда бе гIийрта АкиевгIар тахан паччахьалкхенна, мах боацаш, «пайда» бе безача эттар.

М. АХИЛЬГОВ.

ДАГАРДАР КХОАЧАШДАРА

Школа йисте а яьккха, вузе деша болхараша из е кхы, специальность дуккхача даькъе хорж шоашта дукха везавеннача хьехархочо хьийхача предметага хьежжа. Филологически факультета студенткай Евлоева Любай вахаре кхыча тайпара хилар. Школе гIалгIай мотт хьехаш бола хьехархой каст-каста хувцалора. Юхьанца урокаш а яцар дукха безам тIабодаш.

— XIара бера кIоаргга хьеха деза, йоах Любас, — цун предметаца бола безам совбаргбоалаш, цун знанеш кIоарга хургйолаш. Се хьехархо хилча из да аз дергдар.

Люба школа йистеяьккха йоаллашехьа деша дIаэттар Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университете. XIана яхар из цига деша? Шийна ховчох кхоачам ца а беш, дIахо деша безам хилар йиIий.

Университете эрсий метта нийсса гIалгIай мотт хьехаш хилараГIа кхы а дукхагIа безабелар Любайна гIалгIай мотт. Хьалхарча курсе ягIаш хайра цунна ше нийса никъ хержалга. Кхы кIоаргагIа Іомабе йолаелар мотт. Нагахьа санна дийнахь-бус хIанз долчул дукхагIа сахьаташ даларе, аз из мотт Іомадеш дIадохийтаргдар, — йоах Любас.

XIаьта а, хетачогIа, тхоай хьехархочунна А. Гандалоевана санна ховрг-м дацар сона сел кIоаргга, безаме гIалгIай меттала сай уйла дIаювца.

Любайна цIаккха а хетац шийна предмет дика хов, аьнна, шийна ховчох кхоачам баь Іац из.

Балха яха йисар дукха ха яц Любай, хIаьта цун уйла хIанзле а ший хургболча дешархошца я, цар дешара шераш доргдоацаш хьеха, наьна мотт царна дикагIа Іомабе.

А. ХАРСИЕВА,
ЛГУ студентка.

ЭЦАРХОЙ ТЕРКАМГА!

№ 9 йолча «Мода» яхача тика — В. И. Ленина цIерагIа пр., 16, № 16 йолча «Кхалнаха лаьрхIа товараш» яхача тика — Мира ул. 68 бахача наха кхы тIа маьхах гIулакхаш ду швейни изделеш: хачеш, костюмаш, плащаш, пальтош, юха тоаеш, ремонт еш. Еррига изделеш дIаэц миччахьара хьаяргья, хьийца яле а.

Дувла тха тикашка!

«Промтовары» объединени.

ХЬАМСАРА ЭЦАРХОЙ!

Шо хьех № 34 йолча тика тIа. Цига шуга дохкаргда: дорожкаш (ГДР), уж 2 метр шера да, (мах 1 метрах 18 сом); Литве хьаь цхьан бесара а тайп-тайпара бесара а нийна тIа тувса изделеш, уж 1,5 м шера я.

Бресте а Москве а хьаьдаь 1х2 м, 1,5х2,5 м шера кIувсаш:

ЦIагIа кIувсаша хIанзара куц-сибат хьакхолл. XIаьта иштта кIувсаш къалац, уж маьхера совгIат санна ноахалгара ноахалга кхоач.

Тика адрес: Старопромысловски район, Жигулевски ул., 6.

«Промтовары» яха объединени.

Тахан республике гIоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3 — 8 метр чIоагIа мух а хьокхаш хилеи фегара температура республике 28 — 33, Грозне 28 — 30 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка юкъ-юкъе догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3 — 7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 17 — 22, дийнахьа 27 — 32 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

14 ИЮЛЬ

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.

8.35 — Фильм - берашта. «Миколка-паровоз».

10.05, 15.30, 17.25 — Кердадараш.

10.15 — «Саг. Лаьтта. Айлам».

11.15 — «Нодар Думбадзе». Документальни фильм.

11.35 — Мультфильм.

15.45 — «...Ялхайтта шу даьнеи бокхагIеи».

16.35 — Музыкальни ганз. Р. Вагнера произведенешта юкъера концерт.

17.30 — Франце телевидеке программа. «Французски мозаика».

18.45, 23.15 — Тахан дунен тIа.

19.05 — Поэзе минуташ.

19.10 — «Преступелние во имя порядка». Художественни фильм (Франци, 1971 ш.).

21.00 — Ха.

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — Актуальни объектив. Документальни фильм.

23.25 — Илли оал З. Сосницкас (Польша).

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.

8.20 — КНДР артистий концерт.

8.40 — «Объективе — дийнаташ». «Осьминог». («БархIогбарг»). Іилма - довзийтара фильм.

9.00 — Испанси мотт. Іомабу 1-гIа шу.

9.30 — Дiалохх Киреева Асяс фортепьяно).

10.05 — Фильм-берашта. «Петровеи Васечкинеи каникулаш». 1-гIа сери. — «Хулиган».

11.10 — Испанси мотт. Іомабу 2-гIа шу.

11.40 — «Польски наькъаш». Художественни фильм. 3-гIа сери.

13.10 — «Вера, Надежда, Любовь...». Документальни фильма премьера. Хьа а ийца ялх бер кхедаьча А. М. Диденкох.

13.30, 23.20 — Кердадараш.

13.35 — «Хьадийлла книжка». Цхьоалагіа фильм. 2-гIа сери

17.20 — Кердадараш. (гIалгIай меттала).

17.25 — Документальни фильм.

17.45 — «Йоазонхоп перестройкеи (нохчий меттала).

18.15 — Телефильм.

18.35 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.

18.50 — «Ялат чуэцара — сухали дикали» (гIалгIай меттала).

19.05 — Мультфильм.

19.15 — «Транскавказски машинниикъ: проблема кхо аспект». (Телефонаш: 2-26-68, 2-01-65, 2-93-92).

20.15 — «Хьай могаш хила безам бале». «Хица хьоашал тасса». 2-гIа передача.

20.30 — Массанена а хIаранена а.

21.00 — Ха.

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — «Польски наькъаш». Художественни фильм. 3-гIа сери.

15 ИЮЛЬ

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.

8.35 — «Преступление во имя порядка». Художеств е н н и фильм. (Франци).

10.25, 15.30, 17.10 — Кердадараш.

10.35 — «Дакъа лоацараш». «Юхаоттавар дех».

11.35 — Мультфильм.

15.45 — «Са Пармай иллеш».

16.15 — «Заманхочун портрет». Документальни фильмаш: «Сергей Залыгин. Цхьан юкъа кулгайоазув дIа а диллa...», «Бакъдолчун цхьа юкъ».

17.15 — «XIана, сендухьа».

17.45 — «Хьа аравалар, артист». «ДIалохх Игорь Брилев, Леонид Пташкоси».

18.15 — «Вай беш».

18.45 — «Тахан дунен тIа».

19.05 — XIX Еррригсоюзни партийни конференце наькъаГIа.

19.30 — Йоазонхочуни критикеи шоайла ду къамаьл. В. Дудинцев — В. Кардин.

21.00 — Ха.

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — «Кинопанорама».

23.20 — «Взгляд».

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.

8.20 — «Илли-88».

8.40 — «Объективе — дийнаташ». «Розовая чайка». Іилмадовзийтара фильм.

9.00 — Английски мотт. Іомабу 1-гIа шу.

9.30 — «Гаьнареи уллувреи». «ТIехьале». Архитектура памятникаш лорадарах теленимонни документальни фильма премьера.

9.55 — Английски мотт. Іомабу 2-гIа шу.

10.25 — Фильм - берашта. «Петровеи Васечкинеи каникулаш». 2-гIа сери — «Рыцарь».

11.35 — Илли оал, халхаювл къонал.

11.50 — «Польски наькъаш». Художественни фильм. 4-гIа сери.

12.50 — Документальни фильм.

13.10, 22.55 — Кердадараш.

13.35 — «Хьадийлла книжка». Цхьоалагіа фильм. 4-гIа сери.

17.00 — Кердадараш (нохчий меттала).

17.05 — Тха фильмофондера. Фильм-концерт.

17.35 — «Спортивни вахар» (нохчий меттала).

18.15 — «Чехочгіар». Документальни фильм.

18.25 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.

18.40 — Кинонурнал.

18.50 — «ХIанз гIуланхага хьожаргда вай». XIX Еррригсоюзни партконференце делегаташ герг